

wielewaa!

tweemaandelijks tijdschrift
januari 1997 jaargang 63
afgifftekantoor antwerpen x

natuurbeleving
natuurstudie
natuurbehoud

inhoud

De Wielewaal,
natuurvereniging, vzw

Meer dan 50 plaatselijke afdelingen
verspreid in het Vlaamse en het
Brusselse Gewest
Doelstellingen: natuurbeleving,
natuurstudie, natuurbehoud

Samenwerking
De Wielewaal hecht veel belang aan
samenwerking met andere
natuurverenigingen en aan overleg
met overheidsinstellingen.

Natuurbehoud
De vereniging beheert 4000 ha
natuur en koopt jaarlijks zowat 100
ha

Steun
U kan ons steunen, niet enkel door
uw lidmaatschap, maar ook door
giften, die fiscaal aftrekbaar zijn
vanaf 1000 F.

Nalatenschappen en legaten
U kan onze inspanning voor het
natuurbehoud daadwerkelijk steunen
door een nalatenschap of legaat.
Door dergelijke begunstigen kon
De Wielewaal reeds herhaaldelijk
waardevolle natuurgebieden
verwerven.
Indien U dergelijke steun zou
overwegen kan U een notaris
raadplegen of inlichtingen vragen op
ons secretariaat.

Administratie:
De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Open van dinsdag tot en met
zaterdag tijdens de kantooruren
tel. 014/41 22 52 - fax 014/43 96 51
giro 000-0319785-73

Redactie-adres: Gie Luyts,
Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout

Lidmaatschap:
België 600 F
Nederland en Luxemburg: 900 F
KNNV-leden 800 F
andere landen: 1.000 F

Wielewaalleden kunnen Natura
(KNNV) ontvangen voor een
verminderd tarief van 40 gulden of
775 F.

1
Woordje van de voorzitter

2
**De Wuiten is (g)een
rotzak**

4
Roofvliegen: geduldig
wachten op een
voorbijvliegende prooi

8
Nieuw subsidiebesluit moet voor 10.000 ha méér bos
zorgen in Vlaanderen!

11
1996: een jaar vol plantenstudie voor de Nationale
Werkgroep Botanie

14
Na de brand

15
Activiteitenkalender

17
De Vlassenbroekse Schorren en Polder

26
Een reservaat in de kijker

28
Van aalscholver tot zeis

31
Goed om te weten

34
Verenigingsberichten

36
Boeken: nieuwe uitgaven

Als lid ontvangt U
- zes maal per jaar Wielewaal, boordevol natuurinformatie
- op aanvraag: vier maal per jaar Oriolus, het tijdschrift voor de
gevordeerde vogelkijker

Wielewaal nr. 1 - januari 1997

Omslag: Na vorst, volgend op overvloedige regen, is deze varen in
een ijspegel gevat
(foto: R. Willockx)

Realisatie: Van Gompel/Odyse b.v.b.a. - Turnhout
Tel. 014/41 66 39 - Fax 014/43 62 05

Woordje van de voorzitter

Beste Wielewalers,

Eind 1995 hield De Wielewaal een dochter boven de doopvont: Natuur- en MilieuEducatie De Wielewaal (NME De Wielewaal). Deze nieuwe vzw werd opgericht om vanaf 1996 de educatieve taken van onze vereniging verder uit te bouwen.

Tijdens het voorbije jaar werd door NME De Wielewaal aan de bestaande educatieve werking van onze vereniging een nieuwe dimensie toegevoegd: namelijk op een systematische wijze thematische cursussen aanbieden aan een breed publiek van zowel leden als niet-leden.

Onze methodiek is daarbij de ervaringsgerichte natuureducatie. D.w.z. dat een theoretisch gedeelte gegeven wordt in een lokaal en gevolgd wordt door ervaring en verwerking van het geleerde in de natuur zelf. We dragen door onze cursussen niet alleen bij tot een betere kennis van natuur en milieu bij het publiek, maar ook tot een breder draagvlak voor het natuur- en milieubeleid van de overheid. Wie kennis heeft van de natuur zal deze ook beter naar waarde weten te schatten en willen beschermen.

Wanneer u dit leest, heeft NME De Wielewaal zijn dossier ter goedkeuring voorgelegd aan de Vlaamse minister van Cultuur om erkend te worden als zelfstandige instelling voor volkontwikkelingswerk voor volwassenen. De goedkeuring van ons dossier is essentieel om de continuïteit van onze werking te verzekeren. Het ligt NME De Wielewaal en alle andere vormingsinstellingen zwaar op de lever dat ze zich moeten reorganiseren en grote inspanningen leveren om te voldoen aan nieuwe erkenningscriteria, maar dat de noodzakelijke en beloofde financiële middelen hen door de Vlaamse Regering onthouden worden.

We gaan echter verder op de ingeslagen weg en bieden u in 1997 weer allerlei boeiende cursussen aan: vogelzang, ganzen, paddenstoelen, amfibieën en reptielen, Raadpleeg de rubriek cursusaanbod in elk Wielewaalnummer en in uw afdelingsblad.

De "oude" vzw De Wielewaal, natuurvereniging blijft zich toeleggen op natuurbeleving, natuurstudie en natuurbehoud.

Mede dank zij de subsidies van verschillende overheden kochten we in 1996 weer 100 ha heiden, hooilanden, moerassen en bossen in Vlaanderen. Naast de subsidies doet De Wielewaal een eigen financiële inbreng van 30 %. Het realiseren van de aankoop van 100 ha natuurgebied kan

dan ook maar door de onverdroten inzet van onze afdelingsbesturen en conservators, en door de vele kleine en grote giften, renteloze leningen, schenkingen en legaten die we mogen ontvangen.

Naar we hopen zal de natuur in Vlaanderen vanaf 1997 ook beter beschermd worden via een nieuw decreet op het natuurbehoud. Centraal in dit decreet staat het stand-still beginsel. D.w.z. dat de Vlaamse overheid de natuur in Vlaanderen niet verder achteruit wil laten gaan. Er worden algemene maatregelen genomen om de natuur overal in Vlaanderen te beschermen. Daarnaast wordt een gebiedsgericht beleid gevoerd dat de oprichting van een Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) beoogt. De mate waarin een krachtadig natuurbeleid kan gevoerd worden, zal afhangen van de vele uitvoeringsbesluiten die op basis van dit nieuwe decreet op het natuurbehoud moeten genomen worden. De Wielewaal is bereid om in overleg met andere maatschappelijk groepen hieraan gestalte te geven.

Een belangrijke pijler van onze vereniging is de natuurstudie. De Wielewaal profileert zich ook op dit vlak meer en meer. In 1996 publiceerde onze werkgroep Hyla zijn langverwachte "Verspreiding van amfibieën en reptielen in Vlaanderen". Deze prachtige uitgave geeft een beeld van het voorkomen, de levenswijze en het habitatgebruik van deze fascinerende diergroepen.

In maart van dit jaar loopt ons Zwaluwproject ten einde. Twee jaar lang werd informatie verzameld over de aantallen broedende Boeren-, Huis- en Oeverzwaluwen in Vlaanderen. Einde maart zal ons eindrapport klaar zijn. Uit de resultaten van onze inventarisatie zullen conclusies getrokken worden die moeten leiden tot beschermingsmaatregelen.

Tot slot wil ik uw aandacht vestigen op onze tijdschriften. Zoals u weet heeft elk lid recht op de tijdschriften Wielewaal en Oriolus. Door vele leden wordt het ornithologisch tijdschrift Oriolus als te gespecialiseerd ervaren. Dit blad wordt soms geklasseerd zonder gelezen te worden. Om hieraan te verhelpen vragen we eenieder die Oriolus verder wenst te ontvangen om de kaart midden in dit blad te verzenden aan het secretariaat. U blijft Oriolus dan ontvangen zonder meerkost!

Ik wens u allen een vreugdevol nieuw jaar en nog vele uren deugddoende natuurbeleving!

Luc Meul, algemeen voorzitter

De Wuiten is (g)een rotzak

R. DE LUST

Ondermeer in het Mechelse, noemt men hem "Rotzak". Het is een naam die mogelijk ontstond uit frustratie. Frustratie omdat de Gaai de faam geniet van een (schitterende) bandiet. Vrienden van me, dreigen steevast de Gaaien die te dicht in hun buurt komen, de nek te zullen omwringen. Zelfs m'n vrouw die een afschuw heeft van geweld, speelde wel 'ns met de gedachte "onze Gaaien" te verzuipen!

"De Gaai
(en Ekster) geniet
weinig krediet bij
jagers en boeren..."

(Foto: R. Willockx)

Elk jaar nestelen ze drie kattensprongen van onze tuindeur verwijderd. Ze slagen erin hun nest te modelleren in de schaduw van een eikenstam, zonder op te vallen. Sinds mensenheugenis noemden we ze "Vlaamse gaaien" maar dat mag nu niet meer. Omdat de taalcommissie het eeuw-einde teistert, ontsnappen zelfs oude vogelnamen niet aan de spellingverbeteraars.

Gaaien zitten in de hoek waar de klappen vallen. Wie op het platteland geboren is, weet dat Gaaien weinig krediet genieten bij jagers en boeren. Gaaien zijn geen doetjes. Zolang de dag strekt, roeien die prachtige vogels over bos en akker, altijd bevlogen door de drang om te eten wat eetbaar is. Wààr die felle vogels ook landen, ontstaat onrust onder de zangvogels. Maar laat ons de Gaaien niet blind veroordelen. Verschillende onderzoekers verrichtten sinds het be-

gin van onze eeuw maagonderzoeken. Ze maken komaf met te eenzijdige conclusies.

Onze Duitse confraters noemen *Garrulus glandarius* betekenisvol "der Eichelhäher". Eikels, kastanjes, walnoten, zaden, granen, maïs en talloze soorten bessen vormen het plantaardige voedselaandeel. Rupsen, kevers, spinnen, larven, insecten en insecteneitjes, ook kikkers vormen het vleespakket op het menu. Waar blijven de eieren, mensen? Waar blijven de vogeljongen, die rotzakken gretig uit zoveel nestnapjes grissen? Zeker, ze horen erbij... als toetje, als aanvulling, als... dessert van niemand. Echt! Wie ooit Vlaamse, Hollandse, Duitse, Poolse of Baltische Gaaien bejoeg of dacht te moeten verdelgen, slikt nu vermoedelijk een geut verbazing door.

Dr. Andràs Keve (1985) die vooral Hon-

gaarse Gaaïen bestudeerde, verwijst al ons doemdenken over de "rotzakken" naar de prullenmand. Natuurlijk, ik zag ook wel (Vlaamse) Gaaïen, die in de vroege junimorgen op de beukenhaag wandelden en doodangst joegen in de rangen van m'n Spotvogels. Zwartkoppen, Winterkoningen en Tuinfluiters. Maar dat we die kleurrijkste onder onze kraaiachtigen zomaar de zwarte piet zouden toespelen, is een miskleun, een juridische vergissing.

Het pleidooi van Franklin Coombs (1978) is kernachtig *"It is important for both the jay and the oak trees, if oak trees are important to man, the jay is important to man also"*. L. Schuster (1950) berekende dat 65 Gaaïen in één maand 200.000 noten plantten. Gaaïen verzamelen tijdens de herfst immers alles wat noot is en dan opereren ze vaak in het gezelschap van verschillende soortgenoten. Ze stoppen hun buit onder bladeren, in holten, in putjes, onder wortels als wintervoorraad.

Een gaaïennest zit niet zomaar voor het grijpen in een takkenmik of tegen een stam gewrikt. We moeten de volwassen vogels geduldig observeren om het te vinden. Het wordt zowel in grote bomen als in jonge aanplant gebouwd, op een hoogte die varieert van anderhalve tot 10, 12 zelfs 18 meter! Waarnemers stelden vast dat het wijfje vooral de nestvorm uitlijnt en dat haar partner materiaal aandraagt. Het nest is komvormig en niet erg groot. Het bestaat uit takjes en is vermengd met wat aarde. Zelfs in de bouwperiode bewaren Gaaïen een duidelijke onderlinge afstand. Dat is een opmerkelijke gaaïenkenmerk.

De gaaïenjongen zijn kloek, zeker zodra de eerste penstompjes uit hun blote (donsloze!) vel steken. Hun kop is breed, hun poten zijn krachtig en hun kloeke tors verradert hun afkomst. Ze worden stevige vliegers die over een bovenmatig sterke snavel beschikken. Hun stuit is witter dan wit. Dat wit blekert ook in de armpennen. De buitenste grote handdekveren, enkele grote dekveren en de duimvleugel zijn koningsblauw en zwart met wit gestreept. Dat blauwe verenplukje is het veldkenmerk van de "Wuiten" (= volksnaam uit o.a. de streek van Zele, Temse).

Gaaïen krijgen gelijk hellevegen als ze sterk geëmotioneerd zijn; ze kunnen ook musachtig tsjilpen en zelfs katachtig miauwen. Die geluiden paren ze aan een uitgebreid potentieel afweer-, dreigen fleemhoudingen die in de literatuur mooi beschreven staan (Goodwin, 1948).

Jonge "rotzakjes" blijven ongeveer 19 dagen in het nest. Het wijfje heeft dan 16 dagen gebroed (E. Hosking 1942; Holyoak 1967). Ringvangsten onthulden dat jongen uit één nest soms we-

Kastanjes zijn erg gegeerd (Foto: J. Henderickx)

ken, zelfs maanden na het uitvliegen kunnen samen blijven. Toch is dat geen algemene regel (cf. Niethammer 1937; Glutz von Blotzheim 1964).

Volgens Goodwin (1948) duurt het tot ca. 40 dagen eer de jongen echt zelfstandig hun voedsel behandelen en gebeurt het dat het adulte mannetje nog voedsel aanreikt tot de 54e dag!

Gaaïen zijn overwegend standvogels, van wie de verplaatsingen, zelfs het uitzwermen van de jongen beperkt blijven tot afstanden van minder dan 10 km tot enkele tientallen km. Als men plots veel Gaaïen opmerkt of echte trekbewegingen vaststelt (zoals in de voorbije herfst n.v.d.r.), kondigt zich vermoedelijk een invasie van noordelijke en noordoostelijke vogels aan. Auteurs als D. Lack (1954) en Wynne-Edwards (1962) menen dat invasies op gang gebracht worden door voedselgebrek. Putzig (1938) verbond die migratie met klimatologische factoren. Hij merkte op dat de trekrichting daarbij weinig eenvormig is en er een opmerkelijke "verstrooiing" plaatsvindt. Verwey (1926) zag een groot overschot aan jongen als oorzaak van dergelijke massale migratie.

Als er dan toch van trek sprake is, manifesteert die zich veel opvallender in West-Europa dan verder oostwaarts in het continent (Keve A. 1985).

De gaaïensoort *Garrulus glandarius* omvat een reeks ondersoorten, die min of meer duidelijke kleurenverschillen bezitten. Het bruinrood van rug en/of borst en buik is licht of donker, de strepen van de kop zijn min of meer sterk aanwezig, de snavelgrootte varieert enz. In Europa zouden niet minder dan 13 ondersoorten te onderscheiden zijn, daarbuiten nog eens 34. Sommigen

daarvan worden algemeen aanvaard, anderen zijn voorwerp van discussie of verder onderzoek.

Bekruipt ons af en toe wrevel om de druk die Gaaïen alleszins op de nestende zangvogels leggen, dan dwingen méér overwegingen ons tot begrip. Het gaaïenmenu is erg veelzijdig. Gaaïen zijn regelrechte bomenplanters. Hun sociaal gedrag is een blijvende uitnodiging voor observatie. Het zijn schilderachtige vogels. Hun "zang" is rijker dan wat raspend gekrijs. Vogelringers hebben een boeiende kluit aan het ruibeeld van onze "rotzak" dat van april tot oktober "beveegt".

Geraadpleegde literatuur:

- Keve A., 1985. *Der Eichelhäher*. Die Neue Brehmbücherei. A. Ziemsen Verlag. Wittenberg Lutherstadt.
- Coombs F., 1978. *The Crows*. B.T. Batsford Ltd. London
- Schuster L., 1950. Über dem Sammeltrieb des Eichelhähers. *Vogelwelt* 71: 9-17.
- Menschaert L., 1988. *De Vlaamse Gaai*. Vogels in Vlaanderen: 357-358.
- Goodwin D., 1948. Incubation of the Tame Jay. *British Birds* 42: 53.
- Voous K.H., 1970. *Atlas van de Europese Vogels*: 268. Elsevier. Amsterdam.

Robert De Lust, Leegstraat 29,
9960 Assenede

Roofvliegen: Geduldig wachten op een voorbijvliegende prooi

Stekende dazen, in en rond koeievlaaien levende mestvliegen en vervelende brom- en huisvliegen zorgen er met z'n allen voor dat vliegen of Diptera maar zelden kunnen rekenen op een warme belangstelling vanwege natuurliefhebbers en veldbiologen. De fraai gekleurde, bloembezoekende zweefvliegen vormen misschien nog min of meer een uitzondering, maar andere vliegen leven hun bescheiden leventje quasi helemaal buiten de belangstellingssfeer van Homo sapiens, zo bij voorbeeld de roofvliegen.

HOE HERKEN JE ZE EN WAAR VIND JE ZE?

Ongetwijfeld kennen velen het fenomeen uit eigen ervaring: je leert op een bepaald moment min of meer toevallig een groep planten of dieren kennen waaraan je voorheen nooit aandacht had besteed, en waarvan je je nauwelijks kunt herinneren er ooit iets van gezien te hebben, en vanaf dat moment merk je pas hoe frequent die organismen in je omgeving wel voorkomen. De roofvliegen (Asilidae) vormen een voorbeeld van een goeddeels in de anonimiteit levende insektenfamilie. Nochtans vind je 's zomers in droge gebieden met uitgestrekte open heidebegroeiingen of in lichtrijk bos op zandgrond gemakkelijk verscheidene soorten roofvliegen, waarvan enkele vlot de kaap van de 20 mm lichaamslengte overschrijden – en dat is toch niet niks voor een vlieg! In vochtige biotopen en in monotone cul-

tuurlandschappen daarentegen komt maar een heel beperkt aantal soorten voor, waaronder de zeer algemeen verspreide *Dioctria atricapilla*, een vrij kleine, zwarte roofvlieg die zich bij voorkeur laag in de vegetatie ophoudt.

Roofvliegen behoren tot de Tweevleugeligen of Diptera. De meeste inlandse roofvliegen zijn grote tot zeer grote vliegen; slechts enkele hebben een lichaamslengte van minder dan 10 mm (de lengte varieert van 6 tot 25 mm). In het veld zie je de slanke tot robuuste vliegen dikwijls zitten op grashalmen, op bladeren, tegen een boomstam of op een op de grond liggend takje, waarbij ze de indruk wekken een heel rustig bestaan te leiden. Meestal zijn dat plekjes met een relatief warm microklimaat. Bekijk je een gevangen vlieg van nabij, dan is het niet zo moeilijk om vast te stellen of het een roofvlieg is (let echter op wanneer je ze wil vastgrijpen: de steeksnuit van een roofvlieg is niet bedoeld voor

Dysmachus trizonus

louter protocollair gebruik!). Tussen de grote, duidelijk van mekaar gescheiden facetogen zit een gleufvormige verdieping, met daarin een bobbeltje met drie puntogjes. Op het gezicht zit een middenknobbel met een opvallende baard, die bestaat uit lange, borstelige haren. De stevige, tamelijk korte steeksnuut ziet er minder vervaarlijk uit dan de lange steeksnuut die je vaak aantreft bij de nauw verwante dansvliegen (Empididae), maar is niettemin een uiterst efficiënt werktuig. De vrij lange poten zijn in de regel bezet met talrijke stevige borstels.

Van Veen vermeldt voor Nederland 39 soorten; Verlinden somt voor België 45 soorten op (waarvan er minstens een vijftal als uitgestorven mogen worden beschouwd), maar recent zijn aan zijn lijstje al weer een paar nieuwe soorten toegevoegd. Deze aantallen vormen maar een klein percentage van de ruim 4.000 soorten die wereldwijd werden beschreven. Vooral de tropen en subtropen herbergen een veel grotere soortenrijkdom. Het hoeft daarom geen verbazing te wekken dat in West-Europa, met zijn vrij koel en vochtig klimaat, roofvliegen de voorkeur geven aan de wat warmere omgeving van zonnige bosranden en ruigten en snel opwarmende zandgronden.

Als groep komen de roofvliegen in Vlaanderen opvallend ongelijkmatig verspreid voor. Maar heel weinig soorten vind je in het hele gebied tussen duinen en Maasvallei. Wie enigszins vertrouwd is met de grote landschappelijke variatie binnen deze beperkte geografische ruimte en met de eisen die roofvliegen stellen aan hun biotoop, zal al gauw doorhebben waar de betere roofvlieggebieden te vinden zijn. Verlinden vermeldt voor de sterk gedegradeerde kustduinen amper 5 soorten. In Laag-België is de soortenrijkdom in het westen in grote lijnen een stuk geringer dan in de Kempen. Het lijstje van die hele regio telt 23 soorten. Midden-België heeft met 36 soorten de rijkste roofvliegenfauna; de grootste variatie aan soorten moet je er zoeken in een aantal meer natuurlijke biotopen op zand of kalk.

Dat de roofvliegenrijkdom erg sterk varieert van streek tot streek, kan je ook aflezen van de atlaskaartjes die Van Veen voor Nederland heeft gepubliceerd. Langs de grote rivieren en in het grootste deel van Noord- en Zuid-Holland bij voorbeeld vind je grote concentraties UTM-hokken (van elk 10x10 km), waar keer op keer maar een paar alomtegenwoordige soorten worden aangetroffen. Dit vormt een groot contrast met bij voorbeeld het gebied van de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug, waar verschillende hokken liggen met 19 of meer soorten.

LOERJACHT

Roofvliegen vangen levende prooien, maar dat betekent niet dat ze voortdurend energiek achter hun prooien aanzitten. Vrijwel alle soorten maken gebruik van dezelfde jachttechniek. Bewegingloos houdt de roofvlieg van op zijn uitkijkpost de omgeving in de gaten, wachtend tot een insect komt voorbijvliegen. (Van de Leptogaster-soorten en enkele Dioctria's is bekend dat ze soms vliëgend jagen, en dat ze nu en dan op de grond zittende prooien grijpen.) Is het insect voldoende dicht genaderd, dan flitst de roofvlieg er naar toe. Een fractie van een seconde later is het diertje ontsnapt... of zit het geklemd tussen de zes beborstelde poten van de roofvlieg. Vervolgens strijkt de roofvlieg met haar prooi neer op een takje, een blad of op de grond. Met de stevige steeksnuut is het een koud kunstje om een gaatje te prikken in borststuk, kop of achterlijf van de prooi, waarna deze, nog altijd in de greep van de zes poten, wordt leeggezogen. Zelfs het stevige chitinepantser van kevers is in vele gevallen niet bestand tegen dit krachtig werkinstrument.

Als je een tijdje vrij intensief aandacht besteedt aan roofvliegen, merk je dat hun menu een lange lijst insecten van allerlei aard omvat. Het is mijn ervaring dat je niet zo gemakkelijk een roofvlieg een prooi ziet vangen – in deze jachtige tijden hebben we meestal afgeleerd om op een vroeg 20ste-eeuwse wijze à la Thijssen rustig de tijd te nemen voor het verrichten van dit soort waarnemingen – maar je kunt wel probleemloos vliegen 'betrappen' tijdens de maaltijd. Geregeld stelde ik bij controle van de prooier vast dat deze nog helemaal gaaf

waren, zonder enig spoor van doorboring. Het lijkt er dus op dat de vliegen zeker niet altijd haast hebben om hun prooi leeg te zuigen.

Het boekje "De roofvliegen van Nederland" bevat ook informatie over de prooien die door de verschillende roofvliegen worden buitgemaakt. Mits een kleine inspanning kan je zelf veel bevestigende en/of aanvullende gegevens over het roofvliegenmenu verzamelen. Op een klein heideterreintje, omgeven door bos, vond ik bij een grote soort als *Eutolmus rufibarbis* als prooi bij voorbeeld een Boomblauwtje (*Celastrina argiolus*); die namiddag vlogen in zijn jachtgebied minstens een tiental Boomblauwtjes rond. Van Veen vermeldt als prooi van *E. rufibarbis* zelfs een Gewone pantserjuffer (*Lestes sponsa*). Hoewel ze een stukje kleiner is, zag ik eenmaal dat *Machimus atricapillus* er in was geslaagd een tamelijk grote, ook overdag actieve nachtvlinder als de Witvlakvlinder (*Orgyia antiqua*) te overmeesteren. Natuurlijk zullen in de regel de grootste roofvliegen ook de grootste insecten vangen. *Diocria cothurnata*, een vlieg die graag braambladeren, ruigtekruiden of grashalmen in bosranden en op kapvlakten uitkiest als loerpost, lijkt een voorkeur te hebben voor kleine vliesvleugelige insecten, zoals blad- en sluipwespen. Eenmaal vond ik bij *Choerades marginatus* een gevleugelde mier als prooi. Er is nog veel onderzoek nodig om per soort eventuele voedselvoorkeuren precies vast te stellen, al mogen we wellicht aannemen dat opportunisme een belangrijke rol speelt: pakken wat je pakken kunt, dat is wellicht het eenvoudige uitgangspunt van de meeste roofvliegen. Hebben nogal wat soorten een vrij strikt omschreven

Laphria flava (Foto: J. van het Leven)

Dioctria oelandica
(foto: M. van Veen)

jachtbiotoop, dan ligt het voor de hand dat vooral insecten die zich meestal in dat jachtbiotoop ophouden, het grootste risico lopen tussen de poten van een jagende roofvlieg te belanden.

PARING EN EILEG

In een wereldje waar mannetjes én wijfjes zich alles behalve selectief storten op alles wat voorbijvliegt en er niet te groot uitziet om leeggezogen te worden, kan de voortplantingsdrang aanleiding geven tot een spannend en gevaarlijk levensmoment. Bij sommige diergroepen, o.a. bij spinnen, is dit soort problemen opgelost door de ontwikkeling van baltsrituelen, waardoor de soortgenoten elkaar niet louter als hapklare brok gaan bekijken. In andere gevallen leidt het mannetje het wijfje om de tuin door haar net vóór de paring een prooi aan te bieden. Dit komt vaak voor bij dansvliegen (*Empididae*). Bij roofvliegen is echter geen sprake van balts of 'copulatie-presentjes'. Het mannetje springt zonder veel omhaal op de borststukrug van het wijfje, dat dit initiatief nemend mannetje blijkbaar op het zicht herkent als partner voor de paring. Daarna volgt de paring, die een hele tijd kan duren, zodat je roofvliegen frequent in copula op een blad of tak aantreft.

Het opvallende gedrag dat je geregeld kunt waarnemen bij *Dioctria*'s is wel omschreven als balts, maar Van der Goot stopt die rituelen liever onder de noemer 'ontmoetingsreacties', die rechtstreeks maar heel weinig te maken hebben met balts en paring. Het gebeuren speelt zich bij *Dioctria cothurnata* af in de lage vegetatie, bij voorbeeld in zonnige bramen- en pijpestroetjebegroeiingen in een bosrand. Onbewogen zit een wijfje, gemakkelijk herkenbaar aan de groten-deels helderrode poten, op een grashalm. (*D. cothurnata* is een van de weinige roofvliegen met een opvallend sterk seksueel dimorfisme.) Het mannetje, dat op de gele basisheft van de dij- en na glanzend zwart is, vliegt op het

wijfje af en blijft op zowat 15 à 20 cm afstand onbeweeglijk in de lucht hangen. Het houdt daarbij de voorpoten in een hoek van ongeveer 45° naar boven en voren gericht, waardoor de witte zuignapjes aan het uiteinde van de poten in het zonlicht opvallen als waren het oplichtende stipjes. Na enige tijd vliegt het mannetje gewoonlijk weg of gaat een eindje verderop neerzitten. Van enige reactie van de kant van het wijfje is niets te merken. Wanneer de roofvliegen-dichtheid in de omgeving groot is, lijken vaak meerdere exemplaren bij het ritueel betrokken te zijn. Hoewel mijn ervaring beperkt is, heb ik evenmin als Van der Goot ooit waargenomen dat zo'n ontmoeting gevolgd werd door een paring.

Hadden de 18de-eeuwse aanhangers van de natuurlijke theologie de bouw van de geslachtsorganen van de roofvliegwijfjes en de uiteenlopende manieren van eiafzetting gekend, dan zouden ze die bescheiden diertjes beslist hebben aangevoerd als onweerlegbare voorbeelden van de wijze waarop God elk schepsel perfect aangepast voor zijn levensverrichtingen heeft geschapen. De larven van onze inheemse soorten leven in de grond, maar de wijfjes leggen hun eitjes niet altijd rechtstreeks op of in de bodem. Enkel de larven van de *Laphriinae* (bij ons alleen vertegenwoordigd door de geslachten *Choerades* en *Laphria*) leven in rottend hout; hun eitjes worden afgezet in holletjes en spleetjes van boomstronken.

De geslachtsorganen van de wijfjes weerspiegelen de manier waarop de eitjes worden afgezet. Bij *Neoitamus cyanurus* heeft het wijfje een slanke, beweeglijke achterlijfspunt, wat erg handig is om de eitjes in topknoppen van loofbomen of in elzeproppen af te zetten. *Eutolmus rufibarbis* heeft een afgeplatte legboor met een scherpe rand; het wijfje snijdt eerst de bladschede van een grashalm open en deponeert daarin haar eitjes. *Philonicus albiceps* boort het achterlijf in de grond en zet zo de ei-

eren af; vervolgens gebruikt ze de tandjes op het uiteinde van haar legboor om minutieus de zandkorrels van het boorgaatje effen te harken. De wijfjes uit de genera *Leptogaster* en *Dioctria* hebben nauwelijks een legboor; ze laten de eitjes gewoon op de grond vallen... of op de bodem van een glazen buisje wanneer je een diertje levend hebt meegenomen naar huis voor een nadere controle. In zo'n buisje telde ik tot 100 bruinrode eitjes.

VAN LARVE TOT VOLWASSEN ROOFVlieg

Hoe of waar de eitjes ook worden gelegd, uiteindelijk komen de larven in de bodem terecht, waar ze waarschijnlijk verscheidene jaren doorbrengen vooraleer te verpoppen. Over het larvestadium van roofvliegen is bijzonder weinig bekend. Uit wat we wel weten mogen we voorzichtig concluderen dat de larven in de bodem alleseters zijn.

Het is altijd de larve die overwintert. De duur van het larve- en van het popstadium is nogal wisselvallig, waardoor het uitkomen van de adulte vliegen over een lange periode plaatsgrijpt. Hoe lang die adulten leven is nog altijd één van de talrijke onvoldoende beantwoorde vragen met betrekking tot de levenscyclus en ecologie van roofvliegen. Hoewel er geen sprake is van opeenvolgende generaties doorheen de zomer, kunnen de vliegen door een ruime spreiding van het uitkomen een lang vliegseizoen hebben. Het seizoen van de roofvliegen loopt globaal van april tot september-oktober, met als uitgesproken drukste periode eind mei tot begin september. Doorheen die periode varieert de samenstelling van de roofvliegenfauna heel sterk. Zo volgen bij voorbeeld de mediane vliegtijd-decaden van enkele algemene tot vrij algemene *Dioctria*'s elkaar keurig op: begin juni voor *Dioctria atricapilla*, *D. rufipes* en *D. oelandica*, eind juni voor *D. linearis* en *D. hyalipennis*, eind juli voor *D. cothurnata*.

Tot de laatvliegers behoren de twee algemene soorten *Machimus cingulatus* en *M. atricapillus*. Laatstgenoemde kan je in september-oktober op zonnige dagen aantreffen op boomstammen, waar de onbeweeglijke, grijsbruine vliegen echter nauwelijks opvallen. Roofvliegen zoeken dan precies die plekken op, waar ze optimaal kunnen profiteren van de zwakker wordende zonnestralen. Witte vlakken lijken hen vooral in nazomer en herfst bijzonder aan te trekken, een fenomeen dat ook bekend is van dagvlinders of van laat vliegende libellen, zoals de Bruinrode heidelibel (*Symptetrum striolatum*). Zo zag ik eens een roofvlieg (*M. atricapillus*?) enkele honderden meters meelifen op de rug van een wandelaar met een witte jas, die de

hele tijd de namiddagzon op de rug had. Ook op een lichtgekleurd vangnet komen roofvliegen soms argeloos aangevlogen, zodat 'vangen' dan echt geen probleem is. Je zou waarachtig gaan denken dat ze er alles aan doen om gezien te worden... Waarom zou je dan volgende zomer die vliegen én jezelf dat plezier niet gunnen?

Ivan Hoste, Museumstraat 93, B-9881 Aalter-Bellem.

Literatuur

Recent publiceerde Mark P. van Veen bij de KNNV een Wetenschappelijke Mededeling (nr. 216) over "De roofvliegen van Nederland". Het boekje bevat een determinatiesleutel voor alle Noordwesteuropese soorten; de tabel is bruikbaar in een uitgestrekt gebied, dat loopt van Polen tot Frankrijk. Van elke in Nederland waargenomen soort wordt een beschrijving en een verspreidingskaartje gegeven, aangevuld met heel wat informatie over het ruimere areaal, vliegtijd (met histogram per decade) en ecologie (o.a. habitatvoorkeur en prooikeuze). De auteur besteedt heel wat aandacht aan het onderscheiden van Nederlandse roofvliegdistricten, gebaseerd op een twinspan-clustering van alle Nederlandse waarnemingen. Hoewel uitsluitend gebaseerd op gegevens verzameld in Nederland, bieden de soortbeschrijvingen natuurlijk veel informatie die in grote lijnen ook geldig is voor Vlaanderen. Veel van wat wordt beschreven berust op een relatief gering aantal gegevens, geeft de auteur grif toe. "Op het gebied van de ecologie hebben we meer te leren dan al bekend is," schrijft hij in het voorwoord. Hopelijk ziet een aantal kopers van het boekje hierin een aansporing om – zeker ook bij ons – een steentje bij te dragen tot een betere kennis van een attractieve insectenfamilie.

Dit boek is te koop in de Wielewaalboekhandel en kost 595 F (10% korting voor leden)

Behalve "De roofvliegen van Nederland" (die ook een uitgebreide literatuurlijst bevat, inclusief enkele heel recente publikaties m.b.t. België), vermelden we:

V.S. van der Goot, 1985. *De snavelvliegen (Rhagionidae), roofvliegen (Asilidae) en aanverwante families van Noordwest-Europa*. Wetenschappelijke Mededeling KNNV, nr. 171, Hoogwoud. [Bevat beknopte gegevens over het voorkomen van de verschillende soorten in België, gebaseerd op L. Verlinden, 1982.]

M. van Veen, 1984. *De blaaskopvliegen en roofvliegen van Nederland en België*. Jeugdbondsuitgeverij, Utrecht.

L. Verlinden, 1982. The Asilidae (Diptera) of Belgium and their distribution in this country. *Bulletin et Annales de la Société Royale Entomologique de la Belgique*, 118: 177-185.

L. Verlinden, 1991. *Asilidae*. In: Catalogue of the Diptera of Belgium (P. Grootaert, L. de Bruyn en M. de Meyer, red.): 86-87. Studiedocumenten Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, 70, Brussel.

Met dank aan de KNNV voor de toelating tot overname van illustraties uit "De roofvliegen van Nederland".

"Voor de natuur of zomaar voor de rust"

La Brenne

"pays des mille étangs"

Hoeve Aze

Louis Collée

Azé Ciron - 36300 Le Blanc - Tel. 00/33/254 379 764

- Verblijf bij Vlaamse boeren in Midden Frankrijk op 600 km van Kortrijk
- Boerderij met natuurlijke omgeving: vijvers, "brande" (heide), weiland,...
- Bovendien dicht bij de rivier La Creuse
- Ter plaatse gratis mogelijkheid tot zwemmen, vissen, roeien
- Ook mogelijkheid voor groepen (tot 25 personen)
- Het **PARC NATUREL REGIONAL DE LA BRENNÉ** bestaat uit vijvers, rietvelden, heide, zeer veel houtwallen, verruigde weiden, enkele denbossen... Het is zachtgroeiend en dus ideaal om er te fietsen.
- Veel verschillende biotopen en dus enorme natuurrijkdom die bovendien vrij makkelijk te observeren is: Slangenarend, de drie kiekendieven, 9 reigerachtigen, Witwangstern, Geoorde fuut, Hop, Cirlgors, Nachtzwaluw, Koningspage, Rouwmantel, Blauwe ijsvogelvinder, Moerasschildpad, Geelgroene toornslang, Aspisadder, orchideeën en... veel, veel meer!

Welke vogel is dat ?

Gezien in het voorjaar in een ondiepe plas.

Test uw kennis, geheugen of uw vogelgids. De oplossing elders in deze Wielewaal (p. 24)

Nieuw subsidiebesluit moet 10.000 ha méér bos in Vlaanderen!?

GUSTAAF VAN GUCHT

De Vlaamse regering heeft o.m. in het kader van het 'ontwerp Structuurplan Vlaanderen' een intentieverklaring afgelegd waarbij ze zich ertoe verbindt in 20.000 ha nieuw bos te voorzien tegen het jaar 2007. Het Bosstructuurplan Vlaanderen, als onderdeel van het globaal Structuurplan Vlaanderen, bakent de periferieën af waarbinnen deze bosontwikkeling dient te gebeuren.

Van deze 20.000 ha nieuw bos zou de helft duurzaam bos worden, t.t.z. bos dat aangelegd wordt op niet-landbouwgrond, eventueel gesubsidieerd op basis van de subsidieregeling van het bosdecreet (max. 100.000 F/ha). De andere 10.000 ha betreft een bebossing van landbouwgrond in het kader van de EG-verordening 2080/92 tot instelling van een communautaire steun voor bosbouwmaatregelen in de landbouw. Het duurde méér dan 4 jaar eer er voor Vlaanderen een uitvoeringsbesluit voor deze verordening van kracht werd. Het is immers aan de EG-lidstaten om de verordening uitvoerbaar te maken.

DOELSTELLING VAN DEZE VERORDENING

De Europese Unie was van oordeel dat om de productie-overschotten in de landbouw te verminderen, het broeikas-effect te bestrijden en bij te dragen tot het natuurbehoud, een gedeelte van de landbouwgronden dient omgevormd te worden naar bos. Voor Vlaanderen wordt binnen de agrarische structuur aldus een bosuitbreiding van 10.000 ha voorzien. Dit programma van het Vlaams Gewest werd opgesteld na

Uitzicht van een inheems
bos na méér dan 150 jaar
(Foto: F. Vermorgen)

voor zorgen

overleg met de landbouwsector. De financiële tussenkomst wordt voor 50% gefinancierd door de federale overheid en voor 50% door de Europese Unie.

WIE KAN DE SUBSIDIE AANVRAGEN?

De subsidieregeling geldt zowel voor openbare besturen als voor particulieren, ook rechtspersonen (vb. vzw's). Als de landbouwgrond niet verpacht is, vraagt de eigenaar de subsidies aan. Als de grond wel verpacht is, kan alleen de pachter de subsidies aanvragen mits toestemming van de eigenaar.

MINIMUM TE BEBOSSEN OPPERVLAKTE

Om voor subsidie in aanmerking te komen moet de te bebossen oppervlakte minimum 0,5 ha bedragen of gesplitst in twee of meerdere percelen die samen 0,5 ha vormen en op maximum 1 km van elkaar liggen.

MINSTENS 20 JAAR BEBOSSEN

De subsidieregeling voorziet de mogelijkheid om na 20 jaar het perceel terug naar landbouwgrond om te zetten indien

(Foto: F. Vermorgen)

OVERZICHT VAN DE SUBSIDIES

Rechthebbenden	Soort subsidie	Bedrag
Landbouwers en niet-landbouwers	Aanplantingsbedrag	35.000 F tot 150.000 F afhankelijk van de boomsoort
	Onderhoudsbedrag	35.000 F tot 70.000 F afhankelijk van de boomsoort
	Supplement voor onder-etage	20.000 F/ha
	Supplement voor bebossing van marginale landbouwgrond	10.000 F/ha
Uitsluitend landbouwers in hoofdberoep	Inkomenssteun gespreid over 5 jaar	125.000 F/ha
	Supplement voor rand met struiken of rand met loofhout op marginale landbouwgrond	4.500 F per 100 lopende meter
	Supplement voor bebossing van 3 ha of meer marginale landbouwgrond	2.000 F tot 12.000 F/ha afhankelijk van totaaloppervlakte bebossing

Ook onderhoudswerken (snoeien en vrijstellen) worden de eerste jaren na aanplanting gesubsidieerd (Foto: G. Van Gucht)

de pachter of de eigenaar (de aanvrager) dit wenst. Hiervoor krijgt de eigenaar/pachter 3 jaar de tijd vanaf het twintigste jaar na de aanplanting. Maakt hij van deze maatregel geen gebruik dan blijft het perceel bos en geldt van dan af de algemene wetgeving (Bosdecreet, wet op de Stedebouw en de Ruimtelijke Ordening) en valt het bos van dan af buiten de sfeer van de EG-regeling.

Uiteraard gaat de overheid er van uit dat de meeste beboste percelen ook na die 20 jaar bos zullen blijven.

HOE WORDT HET SUBSIDIEBEDRAG BEPAALD?

Het precieze subsidiebedrag hangt van veel factoren af en kan het best worden berekend aan de hand van de brochure die hieromtrent door de afdeling 'Bos en Groen' werd uitgegeven.

Afhankelijk van de aangeplante boomsoort, afhankelijk van het feit dat de aanvrager landbouwer is in hoofdberoep of particulier, afhankelijk van het al of niet aanleggen van een bosrand met struiken, varieert het subsidiebedrag van 70.000 F minimaal tot 380.000 F maximum per ha. Het grote verschil zit hem voornamelijk in de extra tegemoetko-

ming voor landbouwers in hoofdberoep. Deze genieten de eerste 5 jaar een extra inkomenssteun van 25.000 F per ha/jaar. Bosgroeperingen krijgen ook wat extra per ha. Hierdoor wordt de mogelijkheid tot het vormen van grotere boscomplexen bevorderd.

VERGUNNINGEN - ADVIEZEN

Vooraleer de subsidie kan worden toegekend, moeten verschillende instanties advies geven. Deze adviezen worden door de afdeling Bos en Groen van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap ingewonnen nadat de gemeente de gebruikelijke vergunning overeenkomstig het veldwetboek heeft afgeleverd.

Bebossing van landbouwgrond (agrarisch gebied op het gewestplan) is onderworpen aan een machtiging van het College van Burgemeester en Schepenen.

HAALBAARHEID

Alhoewel het subsidiebesluit tot stand kwam in overleg met de landbouwsector en het besluit toch maar een uitvoeringsbesluit is van de Europese Unie, waar ook de landbouwsector mee aan de basis van lag, zal veel afhangen van

hoe de lokale en regionale landbouworganisaties deze regeling verdedigen en promoten bij hun leden-landbouwers. Er komt immers een andere aap uit de mouw, het nieuwe mestdecreet. Nu de bemestingsnormen zijn verstrengd en de hoeveelheid uit te spreiden mest gemiddeld per ha lager ligt dan vroeger zal niet ieder landbouwer bereid zijn een deel van zijn areaal te bebossen.

Iedere ha nieuw bos betekent een inkrimping van de veestapel. En dat is nu precies de bedoeling van de wetgever. Of de landbouwsector daar (nu reeds) oor naar heeft betwijfelen we sterk of hebben we het weer eens verkeerd voor?

Infolder subsidiebesluit 'Bebossing van Landbouwgronden' te bekomen in elk gemeentehuis of bij het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Bos en Groen, Belliardstraat 14-18, 1040 Brussel. Info: 052/33 44 56.

1996: een jaar vol plantenstudie voor de Nationale Werkgroep Botanie

Op 13 april mocht André Van den Bergh de spits afbijten. Hij had ons voorgesteld de voorjaarsflora van de bossen in de omgeving van St-Agatha-Berchem te bestuderen. Zeventien liefhebbers kwamen hiervoor opdagen. In het Poelbos konden we de conservator Louis Draps verrassen met de vondst van Paarbladig goudveil. De dag werd verder leerzaam besteed, o.a. in het Laarbeekbos en omgeving met determinatiediscussies over Bleke en Pilzegge, Herderstasje en Zandraket vóór de bloei, Donker- en Bleeksporig viooltje, diverse soorten Veldkers... Langs de spoorweg werd na lang zoeken ook het Kandelaartje gevonden ... en het Bezemkruid, stilaan geen vreemdeling meer voor onze werkgroep.

Op 27 april lokte ondergetekende, d.w.z. Karel De Waele, 16 deelnemers voor een soortgelijke studie, maar nu in de bronbossen van het Burreken te Zegelsem. Hoewel het door hem gekozen kilometerhok reeds zeer goed verkend was door zijn plaatselijke plantenwerkgroep vond de nationale werkgroep toch nog een tiental aanvullingen met Grote keverorchis en Eenbes als leuke uitschieters. Een Zure kers werd van a tot z met de flora gedetermineerd. Ook bij Eenbloemig parelgras en Boskortsteel werden de flora's bovengedaald om details qua tongetje en beharing na te krij-

ken. Verder werd op veldkenmerken gewezen bij beide soorten Goudveil, verschillende soorten Ereprijs, Bittere veldkers, Hangende zegge en verschillende Veldbiezen.

Op 11 mei trokken 16 deelnemers naar het Wielewaalreservaat "De Schans" bij Tessenderlo o.l.v. Florent Mangelschots. Wat op de stafkaart aangeduid was als moerasbos, konden we met de huidige droogte gerust met sandalen aan gedaan hebben! Toch verraadden Wilde bertram, Gewone dotterbloem en Echte koekoeksbloem de ware aard van het reservaat. Een zevental zeggesoorten, waaronder Elzen-, Blaas- en Zwarte zegge, enkele nog niet bloeiende grassen en een Moeraspinksterbloem werden nagepluisd met de flora's. Tot slot bracht een spoorweg nog enkele adventieven zoals Bezemkruid op de lijst.

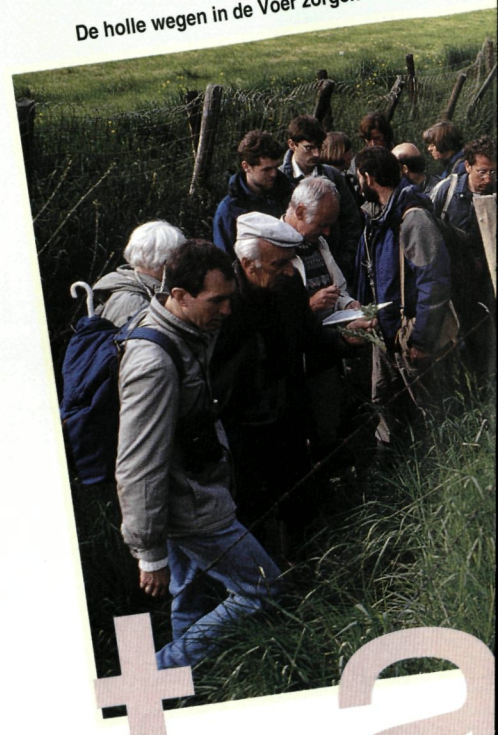
Van de avond van 24 mei tot 27 mei stond ons plantenstudiekamp in de Voerstreek vanuit de jeugdhherberg in St-Martens-Voeren op het programma. Dit onder leiding van Nelly Van Aerschot en Karel De Waele. In totaal waren er 24 deelnemers (16 die in de jeugdhherberg logeerden, 1 in een hotelletje in de buurt, 5 bezoekers de eerste dag en 2

andere bezoekers de tweede). Hoewel de streek qua orchideeën eerder tegenviel (enkel een Bruine orchis werd op een avondwandelingetje grondig bekeken, want hij had toch wel enkele afwijkende kenmerken die refereerden naar Soldaatje) kwam er toch een indrukwekkende soortenlijst op papier. Dit soms na lange determinatiediscussies zoals voor het Ruw vergeet-me-nietje en voor enkele zeggesoorten zoals Bleke berm- en Gewone bermzegge, Bleke zegge en Pilzegge. De excursie in en rond het Hoogbos in 's Gravenvoeren leverde o.a. Eenbes, Lelietje van dalen, Geel walstro, Grote veldbies, Gulden boterbloem, Trosvlier, Knolsteenbreek, IJzerhard en Maretak op. Het hok met de vele holle wegen in dezelfde gemeente bracht ons o.a. Gewone agrimonie, Rapunzelklokje, Grote tijm, Beemdtkroon, Muizenootje, Vogelmelk, Kleine pimpinel, Ruige weegbree, Echte sleutelbloem en Bezemkruid. En de km² in St-Martens-Voeren met een stukje bos, een bronbeekje en de spoorweg leverde ons o.a. Bittere veldkers, Wilde reseda, Wilde hyacint (!), Mispel, Kandelaartje, Rozetsteenkens, Spits havikskruid,

De lunchpauzes verlopen niet altijd zo comfortabel.

De holle wegen in de Voer zorgen steeds voor vol

h o t a

Mannetjesereprijs, Witte veldbies, Bitterkruid en Zeepkruid.

Na al dat plantengeweld in de Voer gingen we, met 16 deelnemers, op 8 juni naar het reservaat "Neerhelst-De Boten" in St-Jozef-Olen met Paul Geysels als gids. Het prachtige hooi- en graasweidenreservaat met bijhorende plas en houtkant leverde mooie vondsten van Schildereprijs, Blaaszegge, Zompzegge, Stomp fonteinkruid, Wilde bertram, Waternavel, Brede en Gevlekte orchis e.a. juweeltjes. Ook de kanaalberm was de moeite waard, met Amerikaanse kruiders in alle grootten, Hazepootje en Vogelpootje én de voor velen onbekende ondergedoken bladeren van Gele plomp. Ons enthousiasme werd wel enigszins gekoeld door een één uur durende plensbui, voorafgegaan door een al even lang durende regenbui!

Op 22 juni stond eindelijk eens West-Vlaanderen op het programma. Hedy Lecomte mocht 16 deelnemers verwelkomen in Moerkerke. Aangezien zij ons, zonder het te weten naar een "zwart gat" gelokt had (d.w.z. dat er sedert 1972 géén streeplijsten gemaakt werden), werd besloten de groep in twee te splitsen om elk 2 hokken te inventariseren, met Karel en Nelly als strepers. Het rendement van deze inventarisatie was niet te versmaden: 4 hokken - dus geen

zwart gat meer - met één hok met 211 soorten! Enkele kruisbloemigen en zegges werden met de flora gedetermineerd. Watergras en Bijenorchis waren dé revelaties, naast Lederboom, Vederesdoorn, Phacelia en Boekweit als voorbeelden van adventieven of inwijkelingen op de kanaaldijk. Ook een beetje vol Kamgras was een aangename verrassing.

Op 6 juli nodigde Regi de Meirsmen ons uit naar het Daknams Broek te Lokeren. Twaalf liefhebbers gingen daarop in. Het prachtige meersengebied - 15 ha van vzw Natuurreservaten - leverde massa's interessante vondsten zoals Zeegroene muur, Poelruit, Waterviolier en andere moerasplanten. De conservator, André Van Peteghem, kende zijn reservaat en zijn plantjes zeer goed, maar was toch verrast door het partijtje Kalmoes dat tot nu toe aan zijn aandacht ontsnapt was. Voor het determineren van enkele fonteinkruiden, sterrekrozen en zegges werden de boeken boven gehaald. Doordat we ook een zandrug en een oude spoorberm "afgraasden" kwam het totaal aantal soorten op 270.

In volle vakantieperiode, op 20 juli kwamen toch nog 13 deelnemers naar de Rozenbroeken te St-Amansdberg, op aanvraag van Geert Heyneman. Niettegenstaande het voorafgaand pessimisme van de plaatselijke plantenliefhebbers werden toch meer dan 270 soorten genoteerd met o.a. Moesdistel, Klein

liefdesgras, Klein springzaad, Dichtbloemige, Amerikaanse en Steenkruiders, Kleine ratelaar, Zeepkruid, Bezemkruiskruid, Kleverig kruiskruid, Aardbeiklaver, Moeraszoutgras en IJzerhard als uitschieters.

Op 10 augustus daarentegen deden slechts 11 botanisten de verre verplaatsing naar Vroenhoven om er met Chris De Caluwé de flora van de insnijding van het Albertkanaal in het tufkrijt te bestuderen. Na een inleiding door Chris over de geologische geschiedenis van het tufkrijt en de andere lagen die hier op de wand van het Albertkanaal dagzomen, zorgde een 'uitgemergelde' ooievaarsbek al onmiddellijk voor een langdurige discussie en het bijsleuren van allerlei dikke boeken. Gelukkig onthulde een iets meer bloeiend exemplaar met rijpe zaadjes zijn ware identiteit: Ronde ooievaarsbek! Ook de verschillende havikskruiden (Bos-, Stijf en Hongaars), Madelief- en Scherpe fijnstraal en een Ruige anjer leverden boeiend studiemateriaal. Verder sierden Heggerank, Grote teunisbloem, Doornappel, Bezemkruiskruid (alweer!) en Blauw walstro ons notaboekje.

Op 17 augustus, in Zedelgem, werd het een verwarde start: Hans Baeté kwam onverwachts niet opdagen (achteraf bleek de schuld niet bij hem te liggen, maar bij diegene die voor zijn vervoer zou instaan); we hadden dus geen toestemming om het militair domein te betreden! Karel De Waele, die toch een stafkaart bij had koos, geholpen door 2 Westvlamingen, die de plaatselijke situatie kenden, een kilometerhok. Daaren-

treeplijsten.

Het Poelbos kan bogen op een mooie populatie Wilde narcis.

boven verloor een deel van de groep de weg bij de rit van de kerk naar het bos, maar vond toch na lang over en weer zoeken aansluiting. Was het hierdoor dat de geesten van de 18 deelnemers op scherp stonden? In ieder geval werd er uiterst kritisch en uitvoerig gediscussieerd bij de determinaties van enkele zegges (Pil- en IJle zegge), enkele grassen (Duinriet en Gladde witbol) en andere soorten, wat uiteindelijk voor iedereen zeer leerrijk was. Zeker bij de determinatie van de kruising tussen Water- en Akkermunt, nl. Kransmunt, en van een onbekende Duivekervel, waarschijnlijk *Fumaria caroliana* ... of was het toch een Rankende duivekervel? Verder zorgden Waternavel - in grote hoeveelheden - en Rode dophei voor niet alledaagse waarnemingen, zodat tot slot iedereen toch tevreden was.

Op 24 augustus waren 15 deelnemers in Wachtebeke op het appel. Geert Heyneman en Hans Baeté - beide belet - werden vervangen door André Van Peteghem. De monotone ondergroei van Adelaarsvaren in de bossen drukte wel de botanische pret. Gelukkig waren er nog Rankende helmbloem, Struikhei, Duinriet, Liggend hertshooi, Kromhals, Vogelpootje, Akkerandoorn, Rode schijnsprurrie en Klein tasjeskruid om de 'eentonigheid' wat te kleuren.

Traditioneel trekt onze werkgroep minstens één keer naar Wallonië. André Van den Bergh hernieuwde op 7 september het initiatief en lokte ons net als vorig jaar naar de Ourthe te Poulseur. Zeventien plantenliefhebbers beantwoordden zijn lokroep. En het zal hen niet gespeten hebben, want zij werden overdonderd met 338 plantensoorten:

niet minder dan 8 soorten havikskruid, 4 soorten streepvaren, 4 soorten klokjes, ... Verder maakten de vondsten van Rechte driehoeksvaren, Peperboompje, Stinkend nieskruid, Wimperparelgras, Stijve naaldvaren, Weichselboom, Blauwgras, Hertswortel, Echte gamander en Engbloem de verre verplaatsing meer dan de moeite waard.

Op 21 september begon onze plantenstudiedag in de Demervallei te Zichem o.l.v. Nelly Van Aerschot op een ongewone manier: twee regionale reporters van het Nieuwsblad hielden de 16 deelnemers het eerste half uur gezelschap terwijl we langs de spoorberm aan het station speurden naar Kaal breukkruid, Wilde reseda, Hazepootje, Driekleurig viooltje, Kleine teunisbloem en Rapunzelklokje. Het doorworstelen van een veld Grote brandnetel leverde Groot warkruid als beloning op. Een braakliggende wegrand bood ons discussiemateriaal met Groene amarant en *Amaranthus bouchonii*, naast Alsemambrosia. Verder werd er ook genoten van de vondst van een rups van Koninginnepage en een hele 'zwerm' Vliegenzwammen. In een grote poel constateerden we het verlandend effect van het Braziliaans vederkruid, een recent vanuit privaatvijvers oprukkende exoot.

Ons botanisch seizoen liep op zijn einde. Op 5 oktober vormde de plantenstudiedag langs de Antwerpse Scheldekaaien o.l.v. René Maes, de laatste in de rij. Veertien botanisten lieten zich verlokken door de botanische reputatie van dit gebied. Het Antwerps havenge-

bied, met z'n opgespoten terreinen, kaaien en oude spooreplacements, waarborgt immers steeds botanische verrassingen en een volle lijst met ditmaal 254 soorten! Tal van adventieven en niet-alledaagse soorten zorgden ervoor dat de flora's regelmatig bovengemaald moesten worden. Witte amarant, Fijne kervel, Zulte, Grijskruid, Pijlkruidkers, Welriekende en Liggende ganzevoet, Gevlekte scheerling, Smal vlieszaad, Loogkruid, Harig en Kaal breukkruid, Groot warkruid, Muurbloemmosterd, Klein glaskruid, Grijs mosterd, Hertshoornweegbree, Heen, Bezemkruid (alwéér!), Driebloemnachtschade, Moerasmelkdistel, Hongaarse raket en Stalkaars geven slechts een klein idee van de veelheid aan vondsten. En alsof het nog niet genoeg was toonde Dirk De Beer ons nog Riempjes in het hok ernaast.

Het botanisch jaar '96 was uitstekend. Wij kijken alweer leergierig uit naar '97!

Foto's: Chris De Caluwé
en Luc Allemeersch

Na de brand

Op 21 april 1996 brak de eerste van een reeks aangestoken branden uit op de Kalmthoutse Heide. Hierdoor gingen 400 van het 1850 ha grote heidegebied in de vlammen op. Na de grote brand van 1976 kreeg de mooiste heide in Vlaanderen een nieuwe, alles vernietigende mokerslag, waarvan de gevolgen nog jarenlang zichtbaar zullen zijn.

September 1996

Hier en daar ontkiemt tussen de verkoolde heide jonge Struikheide. De voet van een zwart geblakerde berk heeft nieuwe, friskgroene blaadjes. Maar de groeiplaats van de Beenbreek is verkoold. Waar is de Klokjesgentiaan gebleven? Waar zijn de ontelbare bijen en hommels gebleven, die de zomerse heide lieten zoemen? Waar zijn de Heikikkers, Rugstreeppadden en de wegflitsende hagedissen? In vuur en vlam opgegaan! Net zoals de Wulpen, die in die rampzalige aprilmaand reeds kuikens hadden, of vast broedend hun legsel bleven beschermen, tot ze samen met andere grondbroeders verkoolden.

Een groen waas overdekt de verbrande heidevelen. Het zijn Pijpestrootje en Bochtige smele. Doordat deze vlugger en dichter groeien krijgen de heidekiemen geen kans.

Vier Watersnippen vliegen in de avondschemering over. Vind je dat het toch nog meevalt? Welaan, zing dan 'hoe mooi hier op aarde de zomerse hei'

ACTIVITEITEN kalender

* Activiteiten met een sterretje staan onder begeleiding van cursusleiders of gidsen van Natuur- en milieu-educatie De Wielewaal

We wensen in het bijzonder uw aandacht te vestigen op de activiteit van 22 februari 1997 die doorgaat te Antwerpen, nl. Vogels in multimedia (we geven bijzondere aandacht aan de uilen, de spechten en de ijsvogels met behulp van PC, CD, CD-ROM, scanner, geluidskaart, microfoons, boxen en... een INTERNETAANSLUITING). Het bijzondere aan deze activiteit is dat je ze aangekondigd kan vinden op Internet en meer bepaald op de homepage van de cursusleider Walter Van Spaendonck: <http://www.innet.be/~year1767>.

JANUARI

4

Lier. Beheerswerken Steenbeemden. -b- 14 u. herberg 'Het Badhuis', Emblemsestweg 73, Kessel -l- J.-P. Pihay -e- 16.30 u. -m- laarzen, werkhandschoenen.

Wulp. Driekoningentocht Hoge Mierdse Heide -b- 19 u. kerk St.-Bavo, Kerkplein, Oud-Turnhout -l- L. Huibrechts -e- 22 u.

5

* Aalter. Natuur-educatieve wandeling in het Drongengoedbos -b- 9 u. kruising Westvoordestraat en Drongengoedweg, Knesselare -l- E. Blondia.

* Antwerpen-Zuid. Een dag vogeldeterminatie en -observatie in Bath, Kreekrak en omgeving. -b- 8.15 u. station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel -l- L. Van Schoor.

* Bree. Educatieve natuurtocht in de Ifterbeekvallei (thema: winter). -b- 9 u. Polismolen, Molenstraat 48, Opitter (Bree) -l- P. Hermans -e- 12 u. -m- laarzen, verrekijker.

* Denderland. Natuur-educatieve wandeling in het Osbroek (thema: winterkenmerken van bomen en struiken). -b- 10 u. infobord Osbroek, Burg, Blanckaertdreef, Aalst -l- M. De Wolf.

* Midden-Kempen. Natuur-educatieve wandeling in de Riebos te Lommel -b- 8.30 u. parking Blauwe Kei, Lommel -l- J. De Schepper -e- 12 u. -m- verrekijker, warme kleding.

* Noord-Limburg. Natuur-educatieve wandeling in de Wateringen. -b- 10 u. Wateringen, Oude Maai, Lommel-Kolonie. -l- L. Plessers -e- 12.30 u.

* Noord-Limburg. Natuur-educatieve wandeling in de Wateringen. -b- 14 u. einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -l- E. Wellens en H. Vaesen -e- 16.30 u.

* Schelde-Leie. Educatieve natuurwandeling te Zegelsem. -b- 14 u. kerk, Zegelsem (Brakel) -l- J. Vanheuverwijn -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker.

9

Zwalmmvallei. Onderzoek naar macro-invertebraten en bepalen van de Biotische Index. -b- 20 u. College, Ooststraat 44, Zottegem -l- P. Haustraete -e- 22 u. -m- determinatietabellen.

10

* Kievit. Diavoordracht over de fauna en flora van veld en wei -b- 20 u. zaal Lambeer, Vredestraat, Beerse -l- R. De Prins.

11

Antwerpen-Zuid. Dia-avond: werk van eigen leden. -b- 20 u. kasteel Seytelinck, St.-Bavostraat, Wilrijk -l- T. Wuyts -e- 22.30 u.

Mechelen. Internationale watervogeltellingen. -b- 9.15 u. station, Stationsstraat, Mechelen -l- S. Tys -e- 12 u. -m- laarzen, verrekijker.

* Mechelen. Fauna en flora van de Galapagoseilanden. -b- 20 u. lokaal De Dijle, Ontvoeringsplein 2, Mechelen -l- F. Hadermann -e- 22.30 u.

* Netevallei. Dia-voordracht over fauna en flora van Australië. -b- 20 u. Wielewaallokaal, Leopoldlei, Hallaar -l- C. Goyvaerts -e- 22 u.

Rupelstreek. Natuurbeheerswerken in de Oude Nete-arm te Rumst -b- 9 u. poort, Kapellelei (oud stort), Rumst -l- L. Laureysens -e- 12 u. -m- spade, werkkledij.

* 's Heerenbosch. Natuurbeheerswerk in de Vlassenbroekse Polder -b- 9 u. Galerij Salix, Vlassenbroek Dorp, Vlassenbroek -l- P. Van Geet -e- 12 u. -m- laarzen.

Turnhout. Beheerswerken op het Koeven te Turnhout -b- 9 u. einde ring rond Turnhout, begin baan naar Baarle-Hertog -l- R. Hendriks -e- 16 u. -m- picknick.

Westland. Vogelinventarisatie in de verdrinken weiden -b- 9 u. Vijverhuis, Vijverdreef 2, Zillebeke -l- R. Claeys -e- 12 u. -m- laarzen, verrekijker, telescoop.

12

* Antwerpen-Centrum. Wintergasten op Linkeroever -b- 13.30 u. Noorse kerk, Grote Tunnelplaats, Antwerpen -l- L. Vergaen -e- 17 u. -m- laarzen.

* Brussel. Winterflora en -fauna in de Wolfspuiten te Dilbeek -b- 14 u. CC Westrand, Dilbeek -l- R. Dirckx -e- 16 u. -m- veldgidsen, verrekijker, laarzen.

Denderland. Beheerswerken in Honegemreservaat -b- 9 u. -l- W. D'Haeseleer (info: 053/703311).

* Kievit. Natuur-educatieve wandeling op het Blak te Beerse -b- 9 u. brug 6 te Beerse-Rijkevorsel -l- K. Van Nijen en G. Torremans -e- 12 u.

* Ninove. Neigembos: winterkenmerken van bomen en struiken -b- 14.30 u. Kapel van Bevingen, Bevingenstraat, Neigem -l- G. Rohaert -e- 17 u.

* Oostende. Vogelobservatie tussen Breskens en de Braakman -b- 9 u. Bauwensschool, Mercatorlaan, Oostende -l- E. Vanloo -e- 17 u. -m- picknick, laarzen, verrekijker, telescoop.

* Schelde-Leie. Natuur-educatieve wandeling langs de oude Leiearmen te Grammene -b- 14 u. kerk, Grammene -l- K. De Waele -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker.

* 's Heerenbosch. Help de vogels de winter door (info i.v.m. voederen van vogels en verkoop van voedertafels en vetbollen) -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroek Dorp, Vlassenbroek -l- P. Van Geet -e- 18 u.

* Vaartland. Een dag vogelobservatie en -studie in Zeeland (thema: watervogels) -b- 8.30 u. 't Pleintje, August Van Landeghemplein, Willebroek -l- F. Fierens -e- 16 u.

* Zwalmmvallei. Winterwandeling in de reservaten Jansveld en Steenbergbos -b- 14 u. De Moriaan, Molenbergstraat, Brakel -l- M. Henau, R. D'Homme en A. D'Haeseleer -e- 17 u. -m- laarzen, loep, verrekijker.

17

* Dubbelloof Westerlo-Zuiderkempen. Het mysterieuze leven van reptielen en amfibieën -b- 20 u. Hoveniershuis, Hoveniersstraat, Westerlo -l- W. Mannaerts en J. Van Kerckhoven -m- inkom 50 F.

Lier. Vergadering plantenwerkgroep -b- 20 u. clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier -l- N. Van Aerschot -e- 23 u. -m- stafkaarten en agenda.

Noorderkempen. Ledenavond -b- 19 u. De Vlaamse Leeuw, St.-Jansstraat, Wildert (Essen) -l- H. Lieckens (info: 03/666 90 33).

18

Brechtse Heide. Beheerswerken op de Bonte Klepper -b- 9 u. ingang Bonte Klepper, brug 8, Rijkevorsel -l- R. Vergaen -e- 12 u.

* Gent. Diavoordracht over Thailandse biotopen -b- 20 u. Dienstencentrum, Braemkasteelstraat, Gentbrugge -l- B. Van Eleghem -e- 22.30 u.

Halle. Beheerswerken Grote Zenne -b- 9 u. of 12 u. ingang Spitaelslaan, Lembeek -l- T. Brichau -e- 16 u. -m- laarzen, bosmaaier, bijl, zaag, picknick.

Lier. Watervogeltelling -l- W. Govaerts (info: 03/4802532).

* Lier. Natuurwandeling op de Kesselhei (thema: winter) -b- 13.45 u. fietsenstalling, station, Lier -l- H. Dhondt -e- 17 u. -m- verrekijker, loep.

Lier. Ledenvergadering en gezellig samenzijn -b- 19 u. Hof van Aragon, Aragonstraat 6, Lier -l- Y. Peeters.

Netevallei. Beheerswerken in het Goor te Westmeerbeek -b- 13.30 u. reservaat het Goor, Dennendijk, Westmeerbeek -l- M. Vlaeyens -e- 17 u. -m- werkkledij, werkhandschoenen, kapgerij.

Wulp. Ledenavond -b- 20 u. Heischuur, Schuurhoven 2, Oud-Turnhout -l- L. Huijbrechts.

19

* Aalter. Landschapswandeling te Middelburg -b- 14 u. kerk, Middelburg -l- M. Schoonackers -e- 16.30 u.

* Antwerpen-Zuid. Ganzentocht naar Goeree-Overflakkee -b- 7.30 u. station Oude God, Morsel -l- R. Vansevenant en W. Van Spaendonck -m- verrekijker, telescoop, picknick, guldens.

Brugge. Kwantitatief onderzoek van watervogels in Zeebrugse voor- en achterhaven -b- 9 u. parking De Jaegher, Havenstraat 7, Brugge -l- F. De Scheemaeker -e- 12 u. -m- laarzen, warme kledij, verrekijker, telescoop.

* Meetjesland. Ganzen in de Brugse regio -b- 8.30 u. Markt, Eeklo -l- M. Boone en E. Gadeyne -m- laarzen, verrekijker, veldgidsen.

* Zuidwest-Brabant. Damme en Uitkerkse Polder: een dag natuurstudie en -beleving -b- 8 u. brandweerkazerne, Pozasplein, Halle -l- J. Boone -e- 18 u. -m- picknick.

* Klein-Brabant. Ganzentocht naar Zeeland (met de bus) -b- 7.15 u. Staels-Borco, Bornem en 7.45 H. Hartkerk, Boom -l- L. Van Schoor.

* Mechelen. Watervogelobservatie en -studie langs de Schelde in Vlaanderen en Zeeland -b- 8 u. station, Mechelen -l- S. Vansteenkiste -e- 19 u. -m- verrekijker, picknick en laarzen.

Midden-Kempen. Kwantitatief onderzoek van watervogels op de Molse zandputten -b- 8.30 u. brug, Donk (Mol) -l- J. Sas -e- 12.30 u. -m- verrekijker, laarzen, vogelgids.

* Midden-Limburg. Educatieve watervogelwandeling op Platwijers -b- 9 u. Paalsteen, einde Paalsteenstraat, Hasselt -l- E. Schorpion -e- 12 u.

* Netevallei. Natuur-educatieve wandeling rond het kasteel van Herlaar (thema: winter) -b- 14 u. 't Schipke aan de Nete, Herenthout -l- Segaert.

* Ninove. Landschapswandeling te Roosdaal-Pamel -b- 14.30 u. speelpleintje, Oude Kaai, Pamel -l- S. Kestens -e- 17 u.

* Rupelstreek. Ganzentocht naar Zeeland (met de bus) -b- 7.15 u. Staels-Borco, Bornem en 7.45 u. Hartkerk, Boom -l- L. Van Schoor.

* Scheldeland. Vogelobservatie en -studie in eigen streek -b- 8.30 u. Markt, Wetteren -l- A. Blondeel -e- 12.30 -m- laarzen, verrekijker, vogelgids.

* Schelde-Leie. Watervogelobservatie en -studie in de Scheldevallei te Zingem -b- 8.30 u. Scheldebrug, Nederzwalmsestuw., kant Zingem -l- J. Van Heuverswyn -e- 11.30 -m- laarzen, verrekijker, vogelgidsen.

's Heerenbosch. Help de vogels de winter door (info i.v.m. voederen van vogels en verkoop van voeder tafels en vetbolletjes) -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroek Dorp, Vlassenbroek -l- P. Van Geet -e- 18 u.

* 's Heerenbosch. Landschapswandeling in en rond de Gespoelde Put te Hamme -b- 13.45 u. station, Buggenhout, 14 u. Gespoelde Put, Hamme -l- D. Mertens -e- 17 u.

* Westkust. Wintervogels op Roksempuut -b- 14 u. parking Sun Parks, Kinderlaan, Oostduinkerke -l- L. Dewulf -e- 17 u.

Westland. Roofvogeltelling in en rond Ieper -b- 13.30 station, Ieper -l- L. Derutter -e- 18 u. -m- verrekijker, laarzen.

22

* Antwerpen-Centrum. Dia-voordracht over de natuur in IJssel-land en De Fär Oereilanden -b- 20 u. Keurvels-zaal van de Zoo, Koningin Astridplein, Antwerpen -l- B. De Vette -e- 22 u.

23

* Brugge. Dia-voordracht over de natuur in al haar facetten -b- 20 u. Chalet Retorica, Rijselsestraat, Sint-Michiels (Brugge) -l- J. Vanpraet -e- 23 u.

24

Ninove. Ledenfeest -b- 19.30 u. buurthuis, Pollare -l- H. De Kegel.

Schelde-Leie. Sorteert- en determineeravond van insecten -b- 19 u. Nieuwpoort 4, Everbeek-Boven (Brakel) -l- P. Pals -e- 22 u. -m- pincet, determineertabellen.

25

Denderland. Beheerswerken in Honegemreservaat -b- 9 u. -l- W. D'Haeseleer (info: 053/70 33 11).

Klein-Brabant. Actie rivierlandschap: knotten aan het Zuidelijk Eiland te Wintam -b- 9 u. sas, Wintam -e- 17 u. -m- werkkledij, hakbijl.

* Lier. Ganzen en watervogels van Zeeuws-Vlaanderen (vogelwerkgroep) -b- 9 u. fietsenstalling van het station, Lier -l- F. Garcia -e- 16 u. -m- vogelgids, verrekijker, telescoop, picknick, warme kledij.

Lier. Actie rivierlandschap: beheerswerken in de Steenput -b- 14 u. kerk, Kessel -l- C. Peeters -e- 17 u. -m- laarzen.

Maasland. Ledenfeest -b- 20 u. Hotel Beau Séjour, Lanklaar, Dilsen-Stokkem -l- M. Stevens (info: 089/75 56 52) -m- inschrijven kan vóór 18/1 door storting van 800 F op rek. 001-2777680-64

* Meetjesland. Dia-voordracht over Botswana en Zimbabwe -b- 20.15 u. NCMV-lokaal, Lijnendraaiersstraat 10, Eeklo -l- W. en M. De Meester -e- 22.30 u.

Ninove. Beheerswerken in de Venebroeken -b- 9 u. kruispunt Elisabethlaan en Albertlaan, Ninove -l- G. Rohaert -e- 17 u.

* Noord-Limburg. Natuur van de nationale parken van Kenia -b- 20 u. zaal Palethe, Jeugdlaan, Overpelt -l- H. Lehaen -e- 23 u.

Rupelstreek. Knotwilgen knotten aan het Zuidelijk Eiland te Wintam -b- 9 u. sas, Wintam -e- 17 u. -m- werkkledij, hakbijl.

* Scheldeland. Observatie en studie van overwinterende watervogels in Zeeland (25/1 en 26/1) -b- 7 u. Markt, Wetteren -l- A. Blondeel -m- inschrijven kan vóór 10/1 door storting van 1.500 F na telefonisch contact met A. Blondeel (09/369 33 42).

* Schelde-Leie. Dia-voordracht over de natuur en cultuur langs de Grote Zijderoute -b- 20 u. stedelijk centrum, Heurnestraat, Heurne -l- D. Raes -e- 22.30 u. -m- inkom 50 F (maximaal 100 F per gezin).

Westland. Hangen van nestkasten voor Kerkuilen -b- 13.30 u. Dikkebusseweg 112, Ieper -l- P. Verhalle -e- 17 u.

* Westland. Dia-voordracht over Costa-Rica -b- 20 u. CC De Meersen, Sint-Niklaasstraat 4, Ieper -l- W. Aelvoet -e- 23 u.

26

* Antwerpen-Centrum. Ganzen en watervogels in Schouwen-Duiveland en Goeree-Overflakkee -b- 8 u. atheneum, Rooseveltplein, Antwerpen -l- R. Huysmans en K. Labens -e- 17 u. -m- inschrijven kan door storting van 450 F op rek. 000-0087473-76 van Wielewaal, Merkssem.

* Antwerpen-Zuid. Observatie en studie van wintervogels aan het sluizencomplex te Wintam -b- 8.30 u. station Oude God, Lode Dostellei, Morsel -l- H. D'Hertefelt -e- 12 u. -m- vogelgids, verrekijker, telescoop, laarzen.

Bree. Beheerswerken Sint-Maartensheide -b- 8.45 u. Grouwe Tornewal 7, Bree -l- L. Corstjens -e- 12 u. -m- laarzen, warme kledij, werkhandschoenen.

* Brugge. Natuur-educatieve wandeling naar de Uitkerkse Polder (thema: winter) -b- 13.30 u. station, Brugge -l- G. Orbie -e- 18 u. -m- warme kledij, laarzen, verrekijker, telescoop.

* Brussel. Het natuurreservaat Molsbroek te Lokeren -b- 9 u. parking, bezoekerscentrum Molsbroek, Lokeren -l- P. Vanbeltinghen -e- 12 u. -m- gidsen, verrekijker, laarzen.

* Denderland. Ganzen in Zeeland -b- 8.30 u. parking, Gempte Dender, Dendermonde -l- J. Van Den Berghe -m- telescoop, vogelgids, laarzen, picknick.

* Midden-Kempen. Ganzen in Zeeland -b- 6.45 kerk, Wezel, 7 u. centrum, Mol -l- J. De Schepper -m- picknick, warme kledij, vogelgids, verrekijker, enkele guldens.

* Moervaart-Zuidlede. Vogels in Schouwen-Duiveland -b- 7.30 u. kerk, Wachtebeke -l- L. Bekaert (inschrijven kan tot 15/01 door storting van 550 F na telefonische contact met M. Den Herder, 09/355 58 59) -m- verrekijker, enkele guldens, telescoop, laarzen, picknick.

* Noorderkempen. Studie en observatie van overwinterende vogels in Schouwen-Duiveland -b- 8 u. O.-L.-Vrouwkerk, Essen -l- F. Broos (info: 03/667 43 52) -m- picknick, laarzen, telescoop.

* Schelde-Leie. Natuur-educatieve wandeling in Hayes- en Steenbergbos -b- 14 u. kerk, Everbeek-Boven -l- J. Bracquené -e- 17 u.

De Vlassenbroekse Schorren en Polder te Dendermonde

Wielewaalafdeling 's Heerenbosch

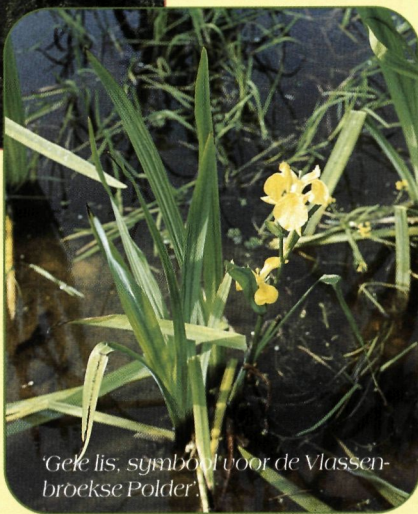

*'Vlassenbroek dorp,
het hart van de polder'*

Over haar loop van 160 km vormt de Schelde heel wat meanders, één ervan omvat de Vlassenbroekse Polder. De meest spectaculaire van alle Scheldebochten, de Kramp, maakt van dit landschap een unicum voor de Dendermondse regio.

De tijd is hier even blijven stilstaan, dat merk je aan het landschap. De mozaïekstructuur van smalle percelen hooiland, weiland, rietkragen, populierenbossen, zijn getuigen van de kleinschalige landbouw van weleer. De intensieve landbouw heeft geen vat gehad op dit terrein.

Door zijn verscheidenheid aan structuren, gaande van plassen over moerasen naar minder vochtige gronden, weilanden en hooilanden, is de plantengroei en de vogelpopulatie erg gevarieerd en een trekpleister voor de natuurliefhebber en wandelaar. Nu de waterkwaliteit van

'Gele lis, symbool voor de Vlassenbroekse Polder.'

de Schelde aan de beterhand is, worden er vooral 's winters heel wat watervogels waargenomen.

De Wielewaalafdeling 'sHeerenbosch is in dit gebied op diverse vlakken actief sinds 1978.

Beleidsmatig wil de Wielewaalafdeling met de stad Dendermonde en het Polderbestuur Vlassenbroek de beleidslijnen inzake natuurbeheer en -ontwikkeling uitstippelen. Het gebied bevat immers grote potenties inzake natuur die zeker moeten bewaard en deels hersteld worden voor de komende generaties. 'sHeerenbosch schrikt dan ook niet terug om, daar waar

'Kunstgalerie Salix te Vlassenbroek.'

'Uitgestippelde wandelpaden in het natuurgebied.'

de overheid tekort schiet, gerechtelijke stappen te ondernemen om onze schaarse natuur en open ruimte te vrijwaren.

In de Vlassenbroekse Polder beheert de Wielewaal zo'n 20 ha

natuurgebied, waarvan de helft in eigendom. Niet alleen op vlak van natuurbeheer, maar ook op natuureducatief vlak maakt de afdeling zich verdienstelijk in de Vlassenbroekse Polder. Zo werden wandelpaden uitgestippeld met bijhorende wandelfolder en ten behoeve van de scholen werd een natuurleerpad bewegwijzerd.

In het kunstenaarsdorpje Vlassenbroek, het hart van de polder beheert de Wielewaal 'sHeerenbosch een kunstgalerie 'Salix'.... hier wordt Kunst voor Natuur gepromoot.

We maken met u een wandeling door het gebied en door het verleden.

Vlassenbroek, dorpje aan de Schelde

SITUERING

Voorheen een gehucht van Baasrode maar sinds 1977 deel uitmakend van Groot- Dendermonde ligt Vlassenbroek geprangd in een grote Schelde-bocht.

Zijn naam ontleent het niet, in tegenstelling met wat we zouden vermoeden, aan de vlascultuur maar wel aan het woord "vlaast" of "vlask" zijnde sompige weiden, beemden. Een "broek" is een, al dan niet ingedijkt, moerassig land dat 's winters onder water staat. Van oorsprong dus duidelijk een zeer vochtige aan gelegenheid!

Gelegen aan de Beneden- Zeeschelde op de grens tussen de alluviale Scheldevallei en matig natte zandbodems heeft Vlassenbroek dagelijks te maken met een constante beweging nl. de getijdencyclus van de Schelde.

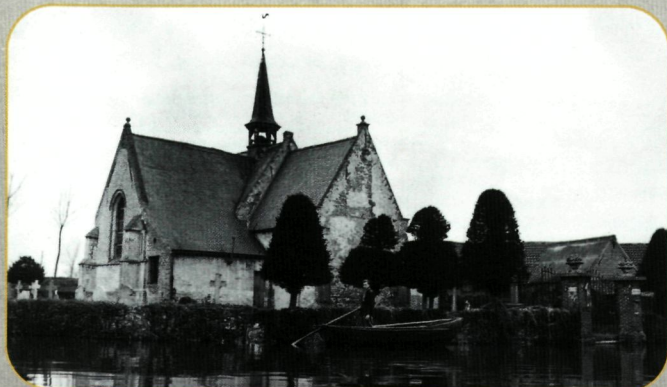
DEEN TERUGBLIK

Over de vroegste geschiedenis van Vlassenbroek is weinig bekend. Volgens sommigen maakte het deel uit van het domein Baceroth, het latere Baasrode, dat sedert de Karolingische periode toebehoorde aan de Benedictijnenabdij van Lobbes, anderen menen dat Vlassenbroek een afzonderlijk domein vormde.

Het ontstaan situeert zich omstreeks de 11^e eeuw. Uit die tijd dateert immers het kerkje in Romeins - Gotische stijl dat gebouwd werd op vestingen van een Romeinse uitkijkpost. Dit kerkje is trouwens, samen met het omliggende kerkhof, sinds 1956 als monument beschermd.

Vanaf de 13^e eeuw begon het indijken van de Schelde. Deze liet echter niet zomaar begaan en regelmatig zoals in 1559, 1568 en 1570 waren er dijkbreuken met grote overstromingen als gevolg. Deze opeenvolgende rampen gevolgd door de Beeldenstorm (1578) en het aanslaan van de kerkelijke goederen (1581) veroorzaakten de ontvolking van het dorpje. Er waren geen middelen om de schade te herstellen. Ook in de 2^e helft van de 17^e eeuw bleef de toestand zeer slecht. Nieuwe overstromingen, oorlogen, plunderingen en brandschattingen veroorzaakten veel miserie. In 1655-1657 waren de weinige inwoners allen noodlijdend. De voor Vlassenbroek rampzalige 17^e eeuw werd in 1697 afgesloten met alweer een overstroming toen de militaire bevelhebber van Dendermonde de dijken liet doorbreken om het oprukkende Franse leger van Lodewijk XIV op afstand te houden. De 18^e en 19^e eeuw verliepen gelukkig heel wat rustiger en stilaan verbeterden de levensomstandigheden van de inwoners.

'Overstroming te Vlassenbroek 1953'

In de nacht van 31/1 op 1/2/1953 sloeg het noodlot echter weer toe. Vlassenbroek deelde in de klappen die de Schelde van Zeeland tot Vlaanderen uitdeelde. Het door de gure NW- wind opgestuwde water sloeg verschillende bressen in de Scheldebijk. Vlassenbroek overstroomde en de inwoners konden pas na enkele weken naar hun huizen terugkeren. Nu, na uitvoering

van het Sigma-plan, ligt de Schelde ingesloten tussen 8 m hoge dijken. De polder zelf ligt op een niveau van 1 tot 2 meter t.o.v. het G.L.L.W.S. De toekomst zal uitwijzen of deze de Schelde definitief kunnen bedwingen.

In 1956 werd Valère Stuyver pastoor te Vlassenbroek. Deze priester-beeldhouwer-kunstschilder maakte van het dorpje een trekpleister voor kunstenaars.

Thans is Vlassenbroek een rustig kunstenaarsdorpje dat de laatste twintig jaar vooral het nieuws haalde om culinaire redenen. Hier wordt immers het wereldvermaarde waterkonijn, lees Muskusrat, geserveerd.

HET LANDSCHAP VAN POLDER EN BROEK

Voor de indijking werden in het gebied voornamelijk uitgestrekte rietvelden en elzenbroeken aangetroffen.

Vanaf de 14^e eeuw begon de ontginning waardoor de alluviale vlakte veranderde in vochtige weilanden voor mestvee. Het landschap evolueerde naar een typisch polderlandschap. Rond het kerkje waren een tiental huizen met daarrond de ongeveer 300 ha.

grote polder met kreken en sloten.

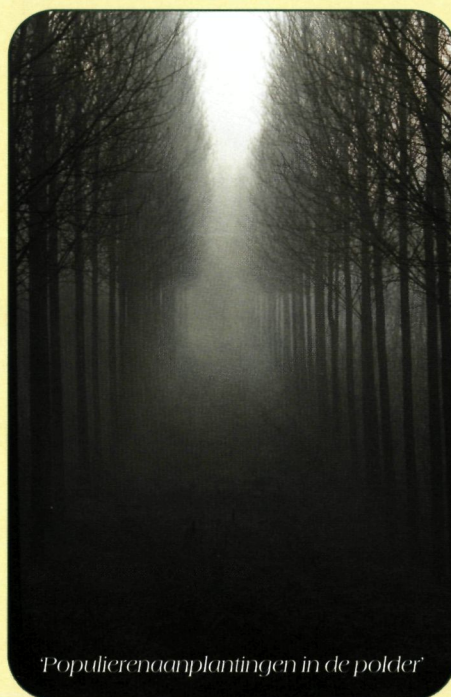
Pas na WO II krijgt het landschap stilaan zijn huidige uitzicht. Steeds meer weilanden worden met canadapopulieren beplant zodat het open polderlandschap deels verandert in monotoon cultuurbos. Het hoeft geen betoog dat de natuurwaarde van het gebied hierdoor aan kwaliteit inboet.

Maar ook hier is verandering merkbaar. Op het gewestplan werd de polder

deels als natuurgebied deels als reservaatgebied bestemd. Het gebied maakt deel uit van het ecologisch impulsgebied Schelde-Dender-Durme, het zogenaamde plan 'Blauwborst'. De schorren behoren tot het vogelrichtlijngebied van de mid-denloop van de Schelde. Recent werd het 12 ha. groot schor Uiterdijk door de Vlaamse overheid onteigend om deel uit te maken van een natuurontwikkelingsproject rond de zoetwaterschorren van de Schelde. Uiterdijk kan binnen enkele jaren een paradijs voor weidevogels en steltlopers worden. De Wielewaalafdeling 's Heerenbosch ontfemt zich sinds 1978 over de Vlassenbroekse polder en beheert heden meer dan 20 ha. Alle percelen zijn in reservaat- of natuurzone gelegen op het gewestplan. Een van de meest recente aankopen (maart 1996) is de 1,26 ha. grote kreek "Geulgat", een oude Schelde-arm die op de Ferraris-kaart (1778) aangeduid staat in verbinding met de Schelde.

Ook voor de te lage watertafel, verantwoordelijk voor de verdwijning van de typische moerasvegetatie, wordt in overleg met het polderbestuur een voor alle partijen aanvaardbare oplossing gezocht.

In Vlassenbroek is dus duidelijk meer in beweging dan alleen het waterpeil van de Schelde.

'Populierenaanplantingen in de polder'

LIDMAATSCHAP EN TIJDSCHRIFTEN

Via de tijdschriften Wielewaal en Oriolus wordt onze leden boeiende lectuur aangeboden over allerlei dieren en planten, over natuurbeheer en zovele dingen meer die een natuurliefhebber kunnen boeien.

Wielewaal is ons ledenblad terwijl Oriolus zich richt tot de meer gespecialiseerde vogelkijker. De leden van de redactie van beide tijdschriften trachten u een verzorgd tijdschrift te bieden dat u met interesse leest. Toch vangen we regelmatig op dat sommige leden ons tijdschrift Oriolus te gespecialiseerd of te wetenschappelijk vinden en het blad

niet lezen. De raad van beheer besliste daarom dat Oriolus in 1997 enkel nog verzonden wordt aan de leden die ons melden dit blad verder te willen ontvangen.

Ik wil er hier de nadruk op leggen dat alle leden recht hebben op beide tijdschriften. Het is echter niet wenselijk beide tijdschriften te drukken en te verzenden aan alle leden, ook als men geen vragende partij is. We verzoeken daarom onze leden die verder Oriolus wensen te ontvangen de kaart hiernaast te verzenden aan het secretariaat. U ontvangt dan Oriolus zoals voorheen zonder meerprijs te betalen. Wie de kaart niet instuurt ontvangt enkel Wielewaal.

Ieder die vorig jaar lid was, ontvangt nog nr.4 van de jaargang 1996 van Oriolus.

POSTZEGEL

HOEFT

NIET

De Wielewaal
Graatakker 11
2300 Turnhout
fax 014/43 96 51

ENKEL DE LEDEN DIE DEZE KAART INSTUREN ONTVANGEN VOORTAAN ORIOLUS!

JA, IK WENS ORIOLUS VERDER TE ONTVANGEN.

Naam :

Adres :

Postnummer : Gemeente :

Stamnummer :

Handtekening

WIE DEZE KAART NIET INSTUURT, ONTVANGT ENKEL HET TIJDSCHRIFT WIELEWAAL

De natuurwaarden van het gebied

DE BUITENDIJKSE GRONDEN, SCHORREN OF UITERWAARDEN

Een groot deel van het reservaat bestaat uit zoetwaterschorren, een zeldzaam biotoop in ons land. Oorspronkelijk bestonden deze uit rietland. Sommige stukken werden met een zomerdijk omgeven en konden dan dienst doen als hooiweide en later als wilgenaanplant (wijmenteelt). Met het verdwijnen van de interesse in deze gebieden bleven ze onbeheerd achter en was de Wielewaal in staat enkele percelen aan te kopen. De hooilandjes van weleer evolueerden opnieuw tot prachtige rietvelden en de oude griendenplantages worden nu als wilgenhakhoutbosjes beheerd.

In de winter is er dan ook veel werk voor de vrijwilligers. De rietvelden moeten regelmatig gemaaid worden om verruiging tegen te gaan en het uitstoelen van het Riet te bevorderen. Vooral het onderhoud van de wilgenvloedstruwelen is een tijdrovende en zware karwei.

Wegens de getijdenwerking vormen de schorren een dynamisch milieu en worden door tal van diepe, steile geulen doorsneden. In de schorren heerst een relatief lage soortenrijkdom. Riet is dominant met in het voorjaar Gele lis en Dotterbloem. De laatste jaren heeft de Reuzenbalsemien zijn intrede gedaan (een door de mens ingevoerde soort afkomstig uit de Himalaya en India).

'Reuzenbalsemien veroverd de Scheldeschorren'

De Dotterbloem die we hier terugvinden is een speciale variëteit die zich enkel in een getijdenzone kan vestigen, namelijk de Spindotter. Ze vertoont een aangepaste groeivorm, typisch voor de buitendijkse schorren en vermenigvuldigt zich vegetatief door het vormen van 'dotterspinnen'.

De wilgenvloedstruwelen worden gekenmerkt door Schiet-, Kat- en Kraakwilg met een ondergroei van Haagwinde, Moerasvergeet-mij-nietje, Kattestaart, Harig wilgenroosje, Bitterzoet, Ruw beemdgras,... en Brandnetel die hier en daar door het Groot warkruid wordt aangevallen.

Tijdens de winter trekken de slikranden die bij laag water droogvallen veel eenden aan. Vaste gasten zijn dan ondermeer: Wintertalingen, Bergeenden en in mindere mate Krakeend, maar ook Kuifeenden en Tafeleenden vinden we meer en meer op de Schelde.

In het voorjaar zijn het dan weer de terugkerende zangvogels die de aandacht trekken. Als eerste komt de prachtige Blauwborst terug, gevolgd door de Zwartkoppen, Tuinfluiters, Grasmussen, Kleine karekieten, Tortels, Bosrietzangers en Spotvogels.

Reeds 4 jaar na elkaar pleisteren er van midden april tot eind juni en heel augustus een koppeltje Visdieven langs de Schelde. Drie maal verschenen ze ook met 1 à 3 jongen. Waar ze broeden is ons nog steeds een raadsel.

BINNENDIJKSE GEBIEDEN

Het binnendijkse polderlandschap wordt gekenmerkt door een afwisseling van vochtige weilanden en aangeplante populierenbossen. Rondom enkele weilandjes die recent door onze afdeling werden aangekocht werden opnieuw knotwilgenrijen aangeplant. Deze zullen verder beheerd worden om de typische flora met Dotterbloem, Pinksterbloem, Echte koekeksbloem, Zeegroene rus, Heelblaadjes... terug te herstellen. Met het aanplanten van nieuwe knotwilgen willen we ook de huisvesting van Gekraagde roodstaart en Steenuil in de toekomst veilig stellen.

De aangekochte percelen populierenbos zullen, eens ze kaprijp zijn, geveld worden en streekeigen struiken en bomen zoals Essen, elzen en Zomereiken zullen hun plaats innemen. Op sommige percelen stonden de populieren zo dicht op elkaar dat ze al eens duchtig uitgedund werden.

In het voorjaar wanneer de ruigtekruiden pas uitkomen tooit een prachtige voorjaarsflora de vochtige bossen met Dotterbloem, Speenkruid en Slanke sleutelbloem.

'Gracht langs de winterdijk'

De grotere en bredere beken die het gebied ontwateren zijn sterk onderhevig aan onnatuurlijke schommelingen van het waterpeil, uitdieping en verstoring door vissers van vers de vasse. In de meer afgelegen en kleinere beekjes kan zich echter een prachtige flora ontwikkelen met Watervorkje, Waterviolier, Sterrekroos, Schedefonteinkruid, Veelwortelig kroos, ...

In de zomer voelt de Wielewaal zich opperbst in de hoge kruin van de populieren, terwijl de Grasmussen, Zwartkoppen, Spotvogels en dergelijke liever de jonge populieren en wilgenbosjes verkiezen. In de winter wordt hun plaats ingenomen door Goudhaantjes, Sijsjes, Kramsvogels, Koperwieken en een enkele Tjiftjaf die liever hier blijft dan naar het warme zuiden te trekken.

Nachtvlinder 'Grote beer'

Bij nachtelijke vlinderinventarisaties inventariseerden we prachtige nachtvinders zoals de Grote beer, Rietvink, Bramenspinner (*Tybatia batis*), Agaatspinner (*Habrosyne pyritoides*), Grote wapendrager, Pijlstaarten,... Terwijl andere zoals de Grote hermelijn, Horzelvlinder en Roestvlekvinder moeilijker te vinden waren, maar toch aanwezig zijn.

WIEL

Binnen de dijk, vlakbij de schorren bevinden zich twee verlappende moerassen, die sinds '82 door onze afdeling worden beheerd. Deze binnendijkse moerassen zijn ontstaan na een dijkdoorbraak waarbij het kolkende water een diepe kuil uitschoorde achter de bres. Beide wielen zijn van een verschillende ouderdom (de wielen waren reeds aangeduid op de kaarten van De Ferraris, 1778). Het oudste wiel is reeds volledig verland en ontwikkelt zich nu tot een vochtig rietland met Moerasspirea, Harig wilgenroosje, Moesdistel, Lisdodde, Moerasbeemdgras, Veenwortel,...

In het tweede wiel bevindt zich nog steeds open water, een laagveenplas met drijfzomen. In het voorjaar ziet het water hier zwart van de dikkopjes van Gewone pad en Bruine kikker.

We vinden er zowel planten typisch voor een basisch-voedselrijk milieu als voor een zuur-voedselarm milieu: Veenmos, Hennegras, Gevleugeld hertshooi, Penningkruid, Scherpe zegge, Moeraswalstro, Grote en Kleine watereppe, Moerasmuur...

Als broedvogels zijn elk jaar de Blauwborst, Rietgors, Kleine kakiet, Zomertortel, Bosrietzanger en Grasmus present.

DE KREEK

Jarenlang werd de Kreek 'Geulgat' beheerd als visvijver: verbraseming, viswedstrijden, stutten van de oevers,... Het afvalwater van een deel van de inwoners van het gehuchtje Vlassenbroek komt rechtstreeks in de Kreek terecht. Pas aangekocht door onze afdeling is er dan ook veel werk aan de winkel om de natuurlijke oevervegetatie te herstellen, het visbestand in evenwicht te brengen en de problemen van watervervuiling op te lossen. Toch groeien er nog enkele interessante planten als Poelruit, Gekroesd fonteinkruid, Gedoond hoornblad, Wilde cichorei,...

KUNST VOOR NATUUR

Galerij Salix te Vlassenbroek
'kunst' ontmoet 'natuur'

Wielewaal afdeling 'sHeerenbosch 'verzoent' KUNST met NATUUR, niet dat tussen deze twee enige onenigheid zou zijn, integendeel, maar de afdeling 'sHeerenbosch heeft een reputatie opgebouwd rond dit thema. Ze houdt zich immers actief bezig om, i.s.m. met kunstenaars, fondsen te verzamelen voor aankoop van natuurgebieden in haar werkingsgebied.

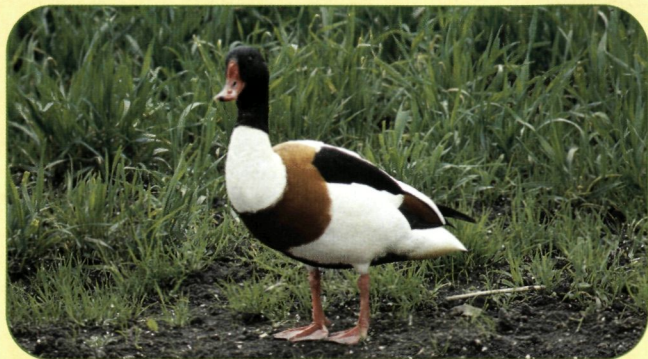
Kunstenaars werden graag bereid gevonden om hiervoor een deel van hun opbrengst af te staan.

Kunstgalerij Salix te Dendermonde-Vlassenbroek, open gans het jaar op zondagnamiddag van 14 tot 18 uur. Iedere maand exposeert een ander kunstenaar.

Vlassenbroek Open '97: openlucht tentoonstelling beeldende kunst te Vlassenbroek van 15 juni tot 31 augustus '97 te Vlassenbroek, méér dan 30 kunstwerken langs een wandelparcours te Vlassenbroek, organisatie Wielewaal afd. 'sHeerenbosch.

met de aankoop van een kunstwerk
help je de natuur een handje

Bergeend

Steun aankoop natuurgebied Vlassenbroek

Als het natuurbehoud en de actieve natuurbescherming in de Vlassenbroekse Polder ook uw zorg is, stort dan uw gift op rek. 000-0319785-73 van Wielewaal v.z.w., met vermelding: 'gift reservatenfonds nr. 9 'sHeerenbosch'. Giften vanaf 1.000 F geven recht op een fiscaal attest.

Publicaties van de afdeling 'sHeerenbosch:

- * Brochure Natuurleerpad Vlassenbroekse Polder aan 80 F
- * Brochure De Schelde en haar natuurwaarden in de streek van Dendermonde tot Temse aan 100 F
- * Folder Baasrode-Vlassenbroek aan 10 F
- * Reglementering inzake het planten en kappen van bomen uitgegeven i.s.m. de Vlaamse Bosbouwvereniging aan 150 F

Te bestellen bij Wielewaal 'sHeerenbosch, secr. Zittingsweg 2, 9255 Buggenhout Info: 052/33 61 19 of 33 44 56

Wielewaal

'sHeerenbosch

Vereniging voor natuurbescherming, -studie en -beleving

Tekst: Steven De Saeger / Luc Verhelst / Gustaaf Van Gucht

Foto's: François Vermorgen, Maurits Jacobs, Steven De Saeger, Gustaaf Van Gucht, A.C. Zwaga

Logo's: Renaat Marchand

Wenst u lid te worden van Wielewaal dan kan u 600 F storten op nr 000-0319785-73 van Wielewaal vzw, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Hiervoor ontvangt u tweemaandelijks het tijdschrift Wielewaal en het tijdschrift van de afdeling waartoe u behoort. Steunende leden betalen 1600 F en ontvangen een fiscaal attest van 1000 F.

's Heerenbosch. Help de vogels de winter door (info i.v.m. voederen van vogels en verkoop van voedertafels en vetbol-len) -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroek Dorp, Vlassenbroek -l- P. Van Geet -e- 18 u.

* Turnhout. Natuur-educatieve wandeling op de Cartierheide -b- 13.30 u. brug 2 te Retie-Postel -l- V. Van Gorp -e- 17 u.

* Zwalmvallei. Studie van overwinterende ganzensoorten -b- 8.30 Markt, Damme -l- F. De Waele -e- 16.30 -m- laarzen, verrekijker, telescoop, picknick, warme kledij.

31

* Voorkempen. Diavoordracht over reservaatgebieden in Hongarije -b- 20 u. café Trappisten, Antwerpse Stw. 487, Malle -l- A. Steyaert -e- 22.30 u.

FEBRUARI

1

* Klein-Brabant. Diavoordracht over de natuur in Polen -b- 20 u. CC, Sint-Amandsesteenweg 41, Bornem -l- H. D'Hertefelt Lier. Beheerswerken in de Steenbeemden -b- 14 u. parking 't Badhuis, Emblemsesteenweg 73, Kessel -l- J.-P. Pihay -e- 17 u.

* Midden-Kempen. Diavoordracht met werk van de eigen leden -b- 20 u. S.J.B. college, Jakob Smitslaan, Mol -l- F. Vreysen.

Voorkempen. Beheerswerken op de Kooldries -b- 9 u. parking Cuveéhoeve, Vaardijk, Brecht -l- H. Frijters -e- 12 u.

Westland. Vogelinventarisatie in de Verdrongen Weiden -b- 9 u. Vijverhuis, Vijverdreef 2, Zillebeke -l- P. Snick -e- 12 u. -m- verrekijker, telescoop, laarzen.

2

* Aalter. Natuur-educatieve wandeling in het Drongengoed -b- 9 u. kruising Drongengoedweg en Westvoordestraat, Knesselare -l- E. Blondia.

* Antwerpen-Zuid. Vleermuizen een wereld op zijn kop en winterwandeling in het bos van La Hulpe (dagactiviteit) -b- 8.30 u. station Oude God, Mortsel, 9.30 u. ingang K.B.I.N., Vautierstraat, Brussel -l- H. Waeterschoot.

* Brussel. Overwinterende vogels in Zeeland -b- 8 u. brug E 19, afrit Zemst/Weerde -l- E. D'Hoore -e- 18 u. -m- gidsen, verrekijker, telescoop, warme kledij, picknick.

Dubbelloof Westerlo-Zuiderkempen. Zesde groot Schaepe-weesfeest -b- 12 u. parochiecentrum, Westerlo -l- H. Dupont (info: 014/54.54.83) -m- maaltijd aan 250 F.

* Dubbelloof Westerlo-Zuiderkempen. Natuur-educatieve wandeling in de Netevallei -b- 14 u. parochiecentrum, Westerlo, 18 u. protesttocht tegen de vervuiling van de Nete.

* Gent. Overwinterende vogels in Zeeland -b- 7 u. Sint-Pietersplein, Gent, 7.30 u. Markt, Eeklo -l- D. Danhieu (inschrijven kan door storting van 450 F, 200 F voor min 14 j., op rek. 000-0520631-32 van Wielewaal Gent) -m- verrekijker, telescoop, vogelgids, picknick.

* Krekel-Anzegem. Educatieve natuurwandeling te Elsegem (thema: winter) -b- 14 u. domein D'Ghellinck, Kortrijkstraat, Elsegem -l- E. Cooman -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker

* Ninove. Overwinterende vogels op de Linkeroever te Antwerpen -b- 8.30 Den Doorn, kruispunt nieuwe expressweg Aalst-Ninove en Aalstersesteenweg -l- W. Mertens -e- 19 u. -m- laarzen, verrekijker, telescoop, picknick.

* Oostende. Vogelobservatie en -studie op de Roksempuut-Hoge Dijken -b- 9.30 u. Oude Bruggeweg, Roksem -l- J. Vanpraet -m- verrekijker, telescoop, laarzen.

* Scheldeland. Natuur-educatieve wandeling te Serskamp (thema: winter) -b- 14 u. Dorp, Serskamp.

Scheldeland. Jaarlijks ledenfeest -b- 17 u. jeugdheem Serskamp, Dorp, Serskamp -l- R. Clinckspoor;

* Schelde-Leie. Geomorfologie en avifauna van de valleien van de Wardee en de Bayehon (Hoge Venen) -b- 6 u. parking benzinstation Texaco, hoek Gaversesteenweg en Boomstraat, Deinze -l- P. Rouchhout en K. De Waele -e- 20 u. -m- laarzen, verrekijker, veldgidsen, picknick (inschrijven vòòr 25/1 door storting van 420 F op rek. 891-2540092-60 van Wielewaal Schelde-Leie, B.P. Ceuterickstraat 18, 9890 Asper).

's Heerenbosch. Fototentoonstelling -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroek Dorp, Vlassenbroek -l- G. Vandamme -e- 18 u.

6

Zwalmvallei. Onderzoek naar macro-invertebraten en bepalen van de biotische index. -b- 20 u. College, Ooststraat 44, Zottegem -l- P. Haustraete -e- 22 u. -m- determinatietabellen.

7

* Noord-Limburg. Diavoordracht over onze uilen -b- 20 u. Palethe, Jeugdlaan, Overpelt -l- J. Bracquené -e- 22.30 u.

* Turnhout. Diavoordracht over de natuur in Irian Jaya -b- 20 u. 't Steentje, Grote Markt 44, Turnhout -l- L. Van Gompel.

8

Lier. Beheerswerken in het natuurreservaat Zomerklompje -b- 9 u. parking 't Badhuis, Emblemsesteenweg 73, Kessel -l- D. Dierckx -e- 12 u. -m- laarzen, werkhandschoenen.

Lier. Beheerswerken in de Steenbeemden -b- 14 u. 't Badhuis, Emblemsesteenweg 73, Kessel -l- J.-P. Pihay -e- 17 u.

Midden-Kempen. Beheerswerken in het Griesbroek -b- 9 u. Straalmolen, Balen-Hulsen -l- R. Convens -e- 12 u. -m- werkgeri, laarzen, warme kledij.

's Heerenbosch. Natuurbeheerswerk in de Vlassenbroekse Polder -b- 9 u. Galerij Salix, Vlassenbroek Dorp, Vlassenbroek -l- P. Van Geet -e- 12 u. -m- laarzen.

Vaartland. Plaatsen van paddenvangscherm -b- 9 u. parking Blaasveld, Broekstraat, Willebroek -l- D. Tierens -e- 17 u.

* Westland. Diavoordracht over fauna en flora van India -b- 20 u. CC, Sint-Niklaasstraat 4, Ieper -l- P. Verhalle -e- 23 u.

9

* Antwerpen-Centrum. Natuur-educatieve wandeling te Anderstad -b- 13.30 u. parking G.B., Duffelsesteenweg (ring Lier), Lier -l- K. labens -e- 17 u.

* Antwerpen-Zuid. Natuur-educatieve wandeling in de Netevallei (thema: winter) -b- 8.30 u. station Oude God, Mortsel, 9 u. 't Badhuis, Emblemsesteenweg, Kessel -l- E. Lauwers -e- 12 u. -m- stevige stapschoen, verrekijker.

* Brugge. Overwinterende vogels op Schouwen-Duiveland -b- 7.30 u. station, Brugge -l- G. Orbie -e- 19.30 u. -m- verrekijker, telescoop, picknick, guldens, warme excursiekledij.

* Brussel. Natuur-educatieve winterwandeling in het natuurgebied Blaasveld -b- 9 u. kerk, Blaasveld (Willebroek) -l- J.-P. Verduystert -e- 12 u. -m- verrekijker, warme kledij, veldgidsen.

* Midden-Kempen. Natuur-educatieve winterwandeling naar het Griesbroek te Balen-Olmen -b- 14 u. Straalmolen, Helsen -l- M. Janssens en R. Convens -e- 16.30 u. -m- laarzen.

* Midden-Limburg. Natuurbeleving en -studie te Lierneux (daguitstap naar de Hoge Venen) -b- 8 u. parking Fraters, Zonhoven -l- M. De Roane -m- verrekijker, picknick.

* Ninove. Mossenwandeling in het Neigembos -b- 14.30 u. kapel van Bevingen, Bevingenstraat, Neigem -l- P. De Tolle-neer -e- 17 u.

* Noord-Limburg. Overwinterende vogels in Zeeland -l- A. Mertens (info: 011/64.94.00).

* Schelde-Leie. Vogelstudie en -observatie in de Bourgoyen-Ossemeersen te Gent -b- 14 u. zwembad Rooigem, hoek Rooigemlaan-Nimfenstraat, Gent -l- J. Cosijn -m- verrekijker, laarzen, vogelgids.

's Heerenbosch. Fototentoonstelling -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroek Dorp, Vlassenbroek -l- G. Vandamme -e- 18 u.

* Westkust. Overwinterende vogels rond het Veerse Meer -b- 7.45 u. parking Sun Parks, Kinderlaan, Oostduinkerke -l- R. Billiau -e- 18 u.

* Zwalmvallei. Overwinterende watervogels, historiek, beheersvisie en toekomst van het natuurreservaat Bourgoyen-Ossemeersen -b- 14 u. zwembad de Rooigem, Rooigemlaan, Gent -l- J. Cosijn -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker, vogelgidsen, warme kledij, telescoop.

15

* Bree. Natuur in Hongarije -b- 20 u. stadhuis, Kloosterpoortstraat 2, Bree -l- A. Steyart -e- 23 u.

Halle. Plaatsen afsluiting voor amfibieënactie -b- 9 u. hoofdingang Grote Zenne, Dr. Spitaelslaan, Lembeek -l- M. Ghysels -e- 12 u., spade, laarzen.

Krekel-Anzegem. Beheerswerken: knotactie in Vichte -b- 9 u. Snoekstraat 2, Vichte -l- C. Van De Ginste -e- 17 u. -m- hakmes, kettingzaag.

Lier. Watervogeltelling -l- W. Govaerts (info: 03/4802532).

* Lier. Bosuilenocht in Halle-Zoersel -b- 19.00 u. station, Lier, 19.30 u. Toverfluit, baan Lier-Malle -l- K. Van Rompaey -e- 22.00 u. -m- stevig schoeisel.

* **Maasland.** Studie- en observatie van de overwinterende vogels in Zeeuws-Vlaanderen -b- 7 u. Bospoort, Maaseik -l- M. Stevens en A. Vincken (inschrijven tot 2/2 door storting van 400 F, 300 F voor min 12 j., op rek. 001-2777680-64 -m- laarzen, verrekijker, picknick, vogelgids

Mechelen. Internationale watervogeltellingen. -b- 9.15 u. station, Stationsstraat, Mechelen -l- S. Tys -e- 12 u. -m- laarzen, verrekijker.

Netevallei. Beheerswerken in het Goor te Westmeerbeek -b- 13.30 u. reserveert het Goor, Dennendijk, Westmeerbeek -l- M. Vlaeyens -e- 17 u. -m- werkkledij, werkhandschoenen, kapgerei.

Westland. Hangen van nestkasten in boerderijen -b- 13.30 u. Dikkebusseweg 112, Ieper -l- P. Verhalle -e- 17 u.

* **Wulp.** Diavoordracht over natuurherstel en -ontwikkeling in het stroomgebied van de Mark -b- 20 u. de Heischuur, Schuurhoven 2, Oud-Turnhout -l- L. Cuylaerts -e- 22.45 u.

16

* **Aalter.** Vogelobservatie en -studie op Schouwen-Duiveland (daguitstap) -b- 7.30 u. kerk, Ursel -l- S. De Bruycker.

* **Antwerpen-Zuid.** Vogelobservatie en -studie in Schouwen-Duiveland -b- 8 u. station Oude God, Mortsel -l- L. Van Schoor (inschrijven vóór 8/2 op 03/353 09 77) -e- 19 u. -m- verrekijker, telescoop, picknick, enkele guldens, warme kledij.

Brugge. Kwantitatief onderzoek van watervogels in Zeebrugse voor- en achterhaven -b- 9 u. parking De Jaegher, Havenstraat 7, Brugge -l- F. De Scheemaeker -e- 12 u. -m- laarzen, warme kledij, verrekijker, telescoop.

* **Brussel.** Groengebieden van de Woluwevallei te Sint-Lambrechts-Woluwe -b- 9 u. parking, hoek Tervurenlaan en Woluwelaan te Woluwe -l- S. Beke -e- 12 u. -m- verrekijker, veldgidsen.

* **Gent.** Vogelobservatie en -studie van overwinterende vogels in het moerasgebied van Harchies -b- 11 u. St.-Pietersplein, Gent -l- B. Van Eleghem -m- verrekijker, telescoop, gidsen, picknick.

* **Klein-Brabant.** Landschapswandeling te Branst -b- 13.30 kerk, Branst -l- H. Mees.

Midden-Kempen. Kwantitatief onderzoek van watervogels op de Molse zandputten -b- 8.30 u. brug, Donk (Mol) -l- J. Sas -e- 12.30 u. -m- verrekijker, laarzen, vogelgids.

* **Midden-Limburg.** Observatie en studie van overwinterende watervogels -b- 9 u. Paalsteen, einde Paalsteenstraat, Hasselt -l- M. Lodewijckx -e- 12 u.

* **Moervaart-Zuidlede.** Natuur-educatieve wandeling in de Kalkense Meersen -b- 14 u. veer van Schellebelle, Dorp, Schellebelle -l- R. Clinckspoor -m- verrekijker, telescoop, vogelgids, laarzen.

* **Netevallei.** Natuur-educatieve wandeling in het Meerdaalwoud -b- 13 u. Wielewaallokaal, Leopoldlei, Hallaar, 14 u. kerk, Bierbeek -l- F. Van Attenhoven -e- 16.30 u.

* **Ninove.** Natuur-educatieve wandeling in de Bourgoyen-Ossemers -b- 13 u. Den Doorn, kruispunt Expressweg en Aalstersesteenweg, Ninove -l- L. Verschuere -e- 17 u. -m- verrekijker, telescoop.

* **Rupelstreek.** Vogelstudie en -observatie op het Noordelijk en het Zuidelijk Eiland te Wintam -b- 13.30 u. veer, Rupeldijk, Niel -l- P. Hofman en E. De Keersmaecker -e- 16.30 u. -m- verrekijker, telescoop, vogelgids, warme regenvrije kledij.

* **Scheldeland.** Vogelobservatie in eigen streek -b- 13.30 u. Markt, Wetteren -l- A. Blondeel -e- 17.30 u. -m- laarzen, verrekijker, vogelgids.

* **Schelde-Leie.** Watervogelobservatie en -studie in de Scheldevallei te Zingem -b- 8.30 u. Scheldebrug, Nederzwalmsestw., Zingem -l- J. Vanheueverswyn -e- 11.30 u. -m- laarzen, verrekijker, vogelgids.

* **'s Heerenbosch.** Fototentoonstelling -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroek Dorp, Vlassenbroek -l- G. Vandamme -e- 18 u. Westland. Vogelinventarisatie in de Verdronken Weiden -b- 9 u. Vijverhuis, Vijverdreef 2, Zillebeke -l- L. Derutter -e- 12 u. -m- verrekijker, telescoop, laarzen.

* **Wulp.** Natuur-educatieve wandeling in en om de Liereman (thema: winter) -b- 9 u. Kerkplein St.-Bavo, Oud-Turnhout -l- W. Machielsen -e- 12 u.

* **Zwalmvallei.** Overwinterende vogels in Zeeland (observatie en studie) -b- 7 u. Markt, Zottegem -l- G. Eeckhout -e- 20 u. -m- verrekijker, vogelgids, warme kledij, picknick, enkele guldens.

20

* **Oostende.** Diavoordracht over IJsland: land van vuur en wa-

ter -b- 20 u. college, Lijsterbeslaan, Oostende -l- P. Keirsebilck -e- 23 u.

21

* **Meetjesland.** Diavoordracht over de natuur bij ons -b- 20.15 u. NCMV-lokaal, Lijnendraaierstraat 10, Eeklo -l- A. Van Damme en C. Pauwels -e- 22.30 u.

* **Merelbeke-Melle.** Diavoordracht over de estuaria van de Ebro en de Rhône -b- 20 u. CC, Brandegem Ham, Merelbeke -l- G. De Meulemeester -e- 22.30 u.

* **Noorderkempen.** Diavoordracht over de fauna en de flora van de Dolomieten -b- 20 u. Bakkersmolen, Wildert (Essen) -l- R. Laps -e- 22.30 u.

* **Vaartland.** Vogelobservatie en -studie in Flevoland (Oostvaardersplassen) van 21/2 tot 23/2 -l- Tierens D (info: 03/886 90 72).

22

* **Aalter.** Bosuilen in het Drongengoedbos -b- 19.30 u. Het Jaegershof, Drongengoedweg 11, Knesselare -l- S. De Bruycker.

* **Antwerpen-Zuid.** Vogels in multimedia -b- 20 u. RUCA, gebouw G, Floraliëlaan, Antwerpen -l- W. Van Spaendonck -e- 22.30 u.

* **Gent.** Diavoordracht over de natuur op en rond de Seychellen -b- 20 u. dienstencentrum, Braemkasteelstraat 11, Gentbrugge -l- E. Van Renterghem -e- 22.30 u.

Klein-Brabant. Beheerswerken in de Scheldeschorren te Hingene -b- 13 u. einde Notelaersdreef, Hingene -l- H. D'Hertefelt.

* **Ninove.** Educatieve uilentocht -b- 20 u. -l- R. De Dyn (info: 054/33 46 70) en A. Neuckermans.

* **Schelde-Leie.** Lezing met dia's over de Vos -b- 20 u. Stedelijk centrum, Heurnestraat, Heurne -l- K. Van Den Berge -e- 22.30 u. -m- inkom 50 F, max. 100 F per gezin.

Zemst. Ledenavond -b- 20 u. parochiezaal, Kloosterstraat, Zemst -m- inschrijving (info: 015/61 72 27).

23

* **Antwerpen-Centrum.** Studie en observatie van de watervogels van het Hollands Diep en de Hoekse Waard -b- 9 u. Kruispunt van de Stabroeksesteenweg en de Kapelsesteenweg te Putte -l- R. Huysmans en K. Labens -e- 17 u. -m- laarzen, picknick

* **Noorderkempen.** Ganzen in het Markiezaat -b- 8 u. O.-L.-Vrouwerk, Essen -l- F. Broos (info: 03/667 43 52) -e- 18 u. -m- picknick, laarzen, telescoop.

* **Scheldeland.** Het belang van overstromingsgebieden voor overwinterende watervogels -b- 13.30 u. Markt, Wetteren -l- K. Van De Velde -e- 18 u. -m- laarzen zijn absoluut noodzakelijk.

* **'s Heerenbosch.** Fototentoonstelling -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroek Dorp, Vlassenbroek -l- G. Vandamme -e- 18 u.

* **Turnhout.** Winterkenmerken van bomen en struiken -b- 14 u. sporthal, Stw. op Zevendonk, Turnhout -l- L. Eysermans -e- 17 u.

27

* **Brugge.** Dia-voordracht over de natuur in al haar facetten -b- 20 u. Chalet Ritorica, Rijselsestraat, Sint-Michiels (Brugge) -l- P. Keirsebilck -e- 23 u.

28

* **Midden-Kempen.** Educatieve Steenuilentocht te Meerhout -b- 19 u. Markt, Meerhout -l- R. Convens -e- 23 u. -m- zaklamp, warme kledij.

CURSUSAANBOD

Het cursusaanbod wordt georganiseerd door NME De Wielewaal en staat onder begeleiding van cursusleiders van NME De Wielewaal.

ALGEMEEN

25 januari-eind 1997

Dubelloof Westerlo-Zuiderkempen

Cursus natuurgids.

Een organisatie van de plaatselijke Wielewaalafdeling in samenwerking met het CVN.

Inschrijven kan door storting van 3.900 F op rek. 404-3076041-29 van het CVN, Ommeganckstraat 20, 2018 Antwerpen, met vermelding 'cursus natuurgids Westerlo'.

25 januari-eind 1997

Ninove.

Cursus natuurgids.

Een organisatie van de plaatselijke Wielewaalafdeling in samenwerking met het CVN.

Inschrijven kan door storting van 3.900 F op rek. 404-3076041-29 van het CVN, Ommeganckstraat 20, 2018 Antwerpen, met vermelding 'cursus natuurgids Roosdaal'.

PLANTEN

11 februari-25 februari

Meetjesland.

Cursus wilde orchideeën (3 theorielessen).

11 februari, 18 februari en 25 februari: 20.15-22.30 u.: theorielessen (NCMV-lokaal, Lijnendraaierstraat 10, Eeklo).

Begeleiding: M. Boone (info: 09/377 30 00).

13 februari-20 februari

Antwerpen-Zuid.

Korstmossen leren kennen.

13 en 20 februari: 9.00-12.00 u.: theorielessen (infolokaal Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk).

Begeleiding: H. De Meulder.

14 februari-21 februari

Antwerpen-Zuid.

Korstmossen leren kennen.

14 en 21 februari: 9.00-12.00 u.: theorielessen (infolokaal Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk).

Begeleiding: H. De Meulder.

15 februari-22 februari

Antwerpen-Zuid.

Korstmossen leren kennen.

15 en 22 februari: 9.00-12.00 u.: theorielessen (infolokaal Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk).

Begeleiding: H. De Meulder.

28 februari-14 september

Geraardsbergen.

Plantencursus (12 lessen).

Theorie op 28/02 (plantenfamilies en werken met flora: deel 1), 7/03 (plantenfamilies en werken met flora: deel 2), 14/03 (plantengemeenschappen) en 21/03 (inventarisatiemethoden).

Praktijk op 4/05, 25/05, 1/06, 15/06, 20/07, 3/08, 24/08 en 14/09. Vijf praktijklessen besteden aandacht aan plantenfamilies, drie excursies gaan in op wegberminventarisatie. Het onderwerp plantengemeenschappen komt in alle praktijklessen aan bod.

Inschrijven kan vòòr 14/02 door storting van 1300 F (1500 F voor niet Wielewaalleden) op rek. 001-2693818-10 van Wielewaal Geraardsbergen, Kapellestraat 36, 9500 Geraardsbergen. U kan op hetzelfde adres een folder in verband met deze cursus aanvragen.

Begeleiding: Prof. P. Goetghebeur, Prof. M. Hoffman, K. De Waele, L. Kinds, J. De Ruyver en M. Gabriëls.

1 maart-3 mei

Antwerpen-Zuid.

Veldcursus mossen (10 lessen).

De cursus omvat 1 binnenles in het lokaal de IJsvogel, Legerstraat 40 te Wilrijk, 8 excursies in de omgeving van Antwerpen en 1 uitstap naar de Ardennen.

Inschrijven kan door storting van 750 F op rek. 000-0178083-88 van De Wielewaal, J.F. Kennedylaan 22, 2630 Aartselaar onder vermelding van 'Mossen + uw telefoonnummer' (info: H. de Meulder, 03/830 13 87).

VOEDING

6 maart-15 maart

Turnhout.

Cursus natuurvoeding en natuurbehoud (voor al diegenen die de weg nog niet vonden: 3 lessen).

6 maart: 19.30-22.30 u.: kennismaking met natuurvoeding, welke mogelijkheden zijn er en waarom kiezen voor natuurvoeding? (Wielewaalsecretariaat, Graatakker 11, 2300 Turnhout).

13 maart: 19.30-22.30 u.: kook- en proefavond met natuurvoeding.

15 maart: daguitstap naar biologisch landbouwbedrijf dat samenwerkt met een natuurvereniging.

Inschrijven (vòòr 25 februari) kan door storting van 250 F op rek. 068-2218241-72 van NME De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout, na schriftelijke of telefonische aanmelding op het secretariaat van De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout (014/41 22 52).

Begeleiding: W. Vochten en C. Grillet.

VOGELS

3 januari-11 januari

Lier.

Cursus ganzen.

3 januari: 20.00-23.00 u.: theoretische uiteenzetting (clublokaal, Rolwagenstraat 10, 2500 Lier).

11 januari: 8.00-18.00 u.: praktijkles te Damme en omgeving (fietstenstalling, station, Lier).

Begeleiding: J. Bracquené (info: M. Vermylen, 03/481 94 79).

14 (of 16) januari-19 januari

Turnhout.

Cursus ganzen.

14 januari: 20.00-22.30 u.: theorieles over de Europese ganzen (Wielewaalsecretariaat, Graatakker 11, 2300 Turnhout).

16 januari: 20.00-22.30 u.: theorieles over de Europese ganzen (Wielewaalsecretariaat, Graatakker 11, 2300 Turnhout).

19 januari: 7.00-19.00 u.: ganzen in de streek rond Damme (parking, Warande, Turnhout: busuitstap).

Inschrijven kan na telefonische aanmelding bij G. Loos (014/412116), de inschrijvingsprijs (inclusief prijs voor de bus) bedraagt 400 F.

Begeleiding: J. Bracquené en G. Orbie.

17 januari-19 januari

Brussel.

Cursus ganzen.

17 januari: 20.00-22.30 u.: theoretische uiteenzetting (CC Westrand, Kamerijklaan, Dilbeek).

19 januari: 9.30-17.00 u.: praktijkles te Damme en omgeving. Inschrijven bij L. Mertens (info: 02/524 28 52) vòòr 12 januari.

Begeleiding: P. Herroelen, S. Bronselaer en G. Orbie.

17 januari-19 januari

Geraardsbergen.

Cursus ganzen.

17 januari: 20.00-22.30 u.: theoretische uiteenzetting over de Europese ganzen (Koetsenhuis, Abdijstraat, Geraardsbergen).

19 januari: 8.00-18.00 u.: Daguitstap naar Damme en de maritieme polders (parking, Vesten, Geraardsbergen).

Begeleiding: J. Bracquené.

17 januari-maart 1997

Denderland.

Cursus uilen.

17 januari - theorieles

maart 1997 - wandeling

Begeleiding: J. Van Den Berghe (info: 053/773264).

22 januari-1 maart

Mechelen.

Cursus uilen (4 lessen).

22 januari: 20.00-22.30 u.: theorieles (lokaal De Dijle, ontvoeringsplein 2, Mechelen).

25 januari: 9.00-12.15 u.: praktijkles (station NMBS, Stationstraat, Mechelen).

26 februari: 20.00-22.30 u.: theorieles (lokaal De Dijle, ontvoeringsplein 2, Mechelen).

1 maart: 19.00-22.30 u.: praktijkles (station NMBS, Stationstraat, Mechelen).

Begeleiding: S. Vansteenkiste (info: 015/20 27 69).

23 januari-26 januari

Midden-Limburg.

Watervogels in Limburg (het Vijvergebied en de grintgaten aan de Maas).

23 januari: 20.00-23.15 u.: theorieles over watervogels.

26 januari: 9.00-17.00 u.: waarnemen en leren herkennen van watervogels in het veld (parking bij de Fraters, Kleine Hemmenweg 4, Zonhoven).

Begeleiding: C. Onkelinx

23 januari-13 februari

Rupelstreek.

Cursus uilen (3 lessen).

23 januari: 20.00-22.30 u.: leefwijze van Steenuil, Kerkuil, Ransuil, Bosuil en Velduil (Laarhof, Laardijk 1, Schelle).

7 februari: 20.00-22.30 u.: praktijkles in het Zoniënwoud (Educatief bosbouwcentrum, Duboislaan 2, Hoeilaart).

13 februari: studie van braakballen en inventarisatiemethodes voor Steen- en Bosuil (Laarhof, Laardijk 1, Schelle).

Begeleiding: E. De Keersmaecker (info: 03/887 33 10), D. Raes en J. Bracquené.

29 januari-21 februari

Moervaart-Zuidlede.

Cursus uilen.

29 januari: 20.00-22.30 u.: theorieles (zaal Triphon, Eksaardsedam 15, Moerbeke-Waas).

21 februari: 17.15-20.45 u.: uilentocht te Moerbeke-Waas (Et-boshoeve, Etbosdreef, Moerbeke-Waas).

Begeleiding: G. Du Cheyne (info: 09/345 83 33), A. Van Pe-teghem en E. Bruggeman.

31 januari-8 maart

Schelde-Leie.

Cursus uilen (3 lessen).

31 januari: 19.30-22.30 u.: de uilensoorten van onze streek (zaal Telex, Hoogstraat, Kruishoutem).

21 februari: 20.00-23.00 u.: braakballen (idem).

8 maart: 16.30-19.30 u.: excursie voor Bos- en Ransuil (parking zwembad, recreatieoord 'Kluisbos', Kluisbergen).

Begeleiding: N. Desmet, W. Aelvoet, A. De Kimpe.

4 februari-1 juni

Klein-Brabant

Cursus vogels kijken voor beginners.

Theorie op 4/2 (hoe waarnemen en determineren?; vogels van moerassen en rivieren), 6/3 (vliegen en voedsel vergaren, vogels van landbouwgebieden), 8/4 (broedplaats en territorium; vogels van tuinen, halfopen landschappen en rietvelden), 6/5 (vogeltrek en fenologie, vogels van diverse bostypes). 27/5 (verenklenden, het n van vogels kijken en vogelstudie, afsluiting van de cursus).

Praktijk op 9/2, 9/3, 13/4, 11/5 en 1/6.

Inschrijven kan, na telefonische aanmelding (info 03/899.23.56) door storting van 850 F op rekening 733-2323300-83 van vogelwerkgroep Klein-Brabant, p/a Leemgaard 22, 2870 Puurs, met vermelding van 'deelname beginnerscursus vogels'. Begeleiding: C. Coeckelbergh, H. Mees, J. Reyniers, J. Van Belle en L. De Wit.

9 februari-13 juli

Fruitstreek.

Cursus vogels voor beginners: 'Vogelen voor iedereen' (8 lessen).

Theorie op 9/02 (vogels van huis en tuin), 23/02 (vogels van het bos) en 9/03 (vogels van akkers, riet en ruigten).

Praktijk op 23/03 (vogels van huis en tuin), 27/04 (vogels van het bos), 25/05 (vogels van riet en ruigten in de Maten), 8/06 (vogels van ruigten en struwelen in het Overbroek) en 13/07 (vogels van akkers in Mienen-Boven-Aalst).

Begeleiding: Y. Princen, P. Bellen, W. Peumans en J. Bracquené.

Inschrijven kan (tot 20/01) door storting van 1.000 F op rek. 001-2982322-36 van Wielewaal Fruitstreek, p.a. E. Lenaerts, Grootstraat 32, 3570 Alken (info: Y. Princen, 016/56 84 35).

21 februari-7 maart

Nete en Aa.

Cursus uilen.

21 februari: 20.00-23.00 u.: theorieles (stationneke, Stationsstraat 57, Olen).

7 maart: 20.00-23.30 u.: praktijkles in de Merodebossen te Herenthout (kerk, Herenthout).

Begeleiding: W. Debaere en E. Vercammen (info: 014/22 41 70).

21 februari-1 maart

Scheldeland.

Cursus nachtroofvogels.

21 februari: 19.00-22.00 u.: theorie, gevolgd door praktijk in de Kalkense Meersen (café De Schelde, Aard, Schellebelle).

1 maart: 17.00-22.00 u.: theorie en praktijk te Oosterzele (idem).

Inschrijven kan (tot 10/02) door storting van 200 F op rek. 001-1264471-55 met vermelding van 'cursus nachtroofvogels'.

28 februari-25 mei

Netevallei.

Vogelzangcursus (6 lessen).

Theorie op 28/2 en 4/4: 20.00-22.30 u.: theorielessen (Wielewaallokaal, Leopoldlei, Hallaar).

Praktijk op 16/3 (vogels van het parklandschap, Averegeten), 20/4 (vogels in de Netevallei), 11/5 (vogels in de Netevallei) en 25/5 (vogels in de Netevallei).

Inschrijven kan door storting van 500 F na telefonisch contact met W. Wouters (info: 015/24 25 73).

Welke vogel? Een makkie!

De steltloper is een Poelruiter.

Weinig waarnemingen, maar gemakkelijk herkenbaar.

De opvallend lange poten.

De lange, dunne, rechte, donkere snavel.

PARC NATUREL DES VOLCANS D'Auvergne

- Vakantie voor gezinnen en verenigingen in opgeknapt hoeve bij Vlaams gezin.
- Heuvels en bergen, bossen en weiden, meren en rivieren met hun specifieke flora en fauna. Unieke wandel- en fietswegen
- Dichtbij water- en wintersport
- Ruim cultureel aanbod

Tel. 00/33/471 78 77 63 (Desmet)

TE KOOP

Wegens dubbel gebruik: Telescoop Kenko 70mm + 100 mm 20-50X + statief. 1 jaar oud. Alles in perfecte staat à 18.000 F. Tel. 09/227 84 52, Duez Arnaud

Met de ogen van een havik.

SLC 10x42 WB

(8x30 WB • 7x42 B)

Briljant beeld zowel in het midden als aan de rand. Een ruim gedimensioneerd lenzensysteem zorgt voor een voortreffelijk kijkcomfort. Deze duurzame en robuuste precisie-instrumenten beschikken over indrukbare oogkleppen.

De centrale dioptrie-instelling met automatisch blokkerings-systeem verhindert een onwillekeurige ontregeling. De gepatenteerde SWAROTOP® multilagen-coating garandeert een maximale lichttransmissie.

Door de interne scherpstelling blijven de verrekijkers water- en stofdicht. Het ergonomische design werd reeds meerdere malen met internationale prijzen bekroond.

Bijkomende produktinformatie verkrijgt U bij Uw handelaar of bij

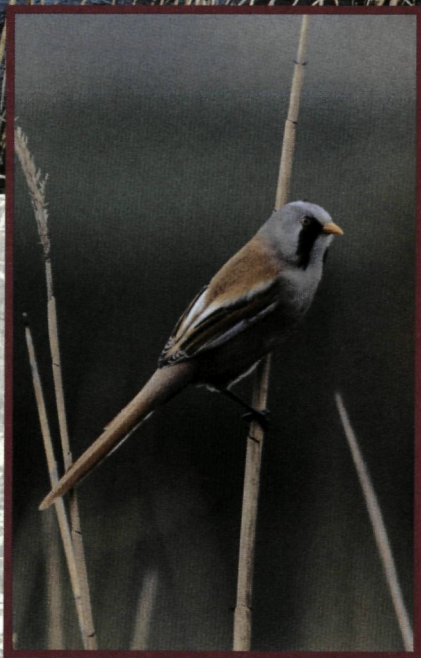

SWAROVSKI
OPTIK

NV TYROLIT BELGIUM
Afd. SWAROVSKI OPTIK
Bollinckxstraat 43 • 1070 Brussel
☎ 02 / 556 08 20 • Fax 02 / 521 62 04

Een reservaat in de kijker
Groter, kleiner, groter, kleiner ...

De Scheldeschorren aan de Notelaer

Een vroege voormiddag, eind september. Over de Scheldedijk waait een stevige noordwestenwind, net geen stormwind. De lucht is donker, dreigend. Op de dijk worden we opgewacht door Hendrik d'Hertefelt. Hij is de conservator van één van de mooiste natuurgebieden die De Wielewaal heeft.

'Wel, wat denkt ge ervan?' Ons antwoord wordt vergemakkelijkt door een zonnestraal, die, even maar, de wilgenbossen en rietvelden fel doet oplichten en de plassen op de slikken doet schitteren. Een groepje Wintertalingen vliegt met snelle wendingen en 'krikkend' voorbij.

Dit prachtige natuurgebied ligt langs de rechter Schelde-oever. Links in de verte ontwaren we de brug van Temse. Dicht bij ons torent het paviljoen 'De Notelaer' boven de dijk uit. Het is ingericht als bezoekerscentrum, waar informatie ter beschikking ligt over de natuur en het milieu langs de Schelde. Rechts gaan de schorren over in een lange, smalle strook, die net vóór Fort Sint Margriet en de Rupelmonding eindigt. Het reservaat is drie en een halve kilometer lang en tot 250 m breed.

Bij eb komen slijkerige slikken vrij en groeit het reservaat tot 27 ha. Bij vloed worden de slikken terug overspoeld en blijven de 20 ha schorren net boven water.

Bij springvloed en noordwesterstorm is het op de schorren doodsgevaarlijk. Dan beukt het Scheldewater hoog tegen de dijken.

'Overtijen in een stevige wilg bij springvloed ... er zijn plezieriger vormen van

natuurbeleving.' Hendrik weet er blijkbaar meer van!

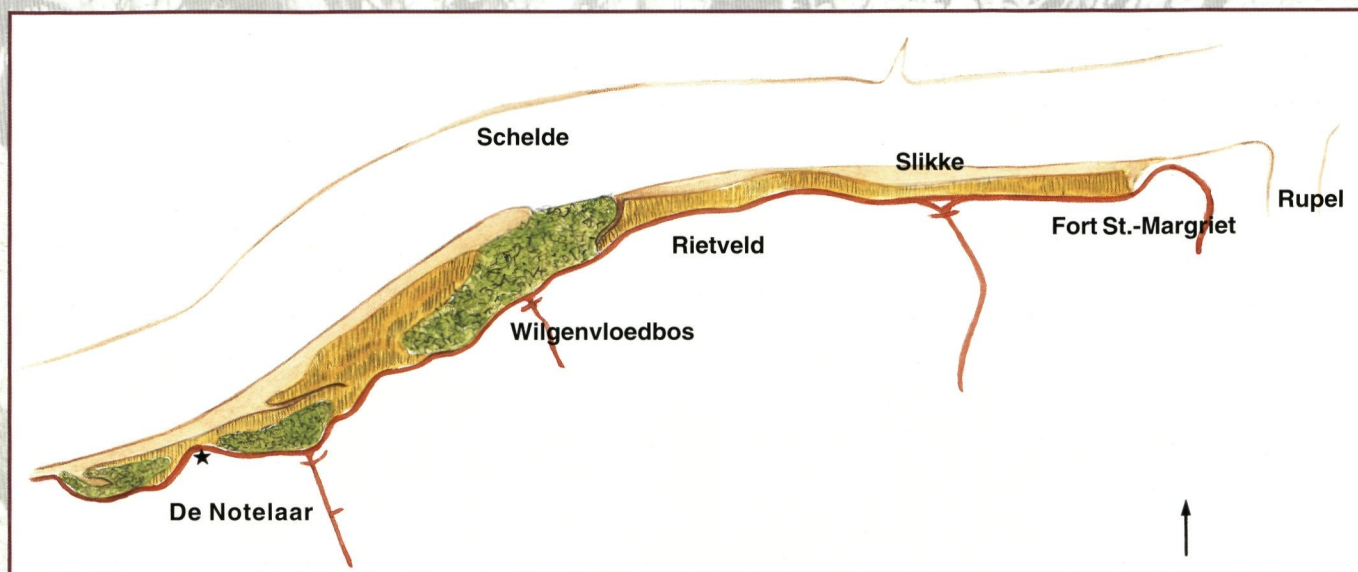
De schorren aan de Notelaer liggen in de zoetwaterzone van de Schelde. Er is dus een totaal andere plantengroei dan in de schorren die gelegen zijn in de zoutwaterzone.

Het uitzicht van het schorrenreservaat wordt bepaald door grote rietvelden, vloedbossen, geulen en, bij laag water, de slikken, die voor watervogels en steltlopers een belangrijk foerageergebied zijn.

In het voorjaar kleuren Kraakwilg, Katwilg en Amandelwilg de vloedbossen met zachte pasteltonen. Op de stammen van de wilgen groeien mossen en korstmossen. Hieronder zijn soorten, die typisch zijn voor een slijkerig en dynamisch milieu, zoals het Uiterwaardmos.

Het instandhouden van de rietvelden en het beheersen van de wilgenbossen zijn twee belangrijke doelstellingen bij het beheer.

Het gebruik van maaibalk, tractor of trekpaarden is er onmogelijk. Daarom moet het voetvolk er instaan voor een meer dan beestig werk. Voorbeeldje? Al het afgezaagde hout moet uit het reservaat verwijderd worden. Dat bete-

kent ploeteren door kleverig slijk en door geulen en dit vaak in slechte weersomstandigheden.

De Afdeling Klein-Brabant heeft een kern van zowat 25 gemotiveerde taaiwerkers, die instaan voor het beheer. 'Wandel in het voorjaar eens langs het reservaat en geniet van de resultaten van al dat geploeter van onze leden.'

Het natuurreservaat herbergt vooral broedvogels, die kenmerkend zijn voor rietvegetaties: Kleine karekiet, Bosrietzanger, Blauwborst en Waterral. Met wat geluk hoor of zie je er een Buidelmee of een Baardman. In de wilgenbossen zijn de Buizerd en de Kleine

bonte specht eerder onverwachte broedvogels. In de open plekjes en aan de randen van de schorren groeit een afwijkende vorm van de Dotterbloem, de Spindotter. Deze plant kan zelfs bloeiend langdurige onderdompeling van zoet water doorstaan.

'Sinds hier niet meer wordt gejaagd zijn de aantallen watervogels alsmaar blijven toenemen.' Aangezien wij niet zo sterk in hoofdrekken zijn, volgen hier enkele afgeronde cijfers: 500 Bergeenden, 200 Krakeenden, 100 Pijlstaarten, 800 Wilde eenden, 4 tot 5000 Wintertalingen en nabij de 'embarcadère' zijn er soms honderden Tafel- en Kuifeenden. Het zijn natuurlijk gegevens van

topdagen, maar ze geven duidelijk aan dat 'De schorren aan de Notelaar', wat aantallen vogels betreft, het belangrijkste gebied is dat De Wielewaal beheert. Bovendien is de zoetwaterschorre voor de totaliteit van haar natuurwaarden van nationaal belang.

'Ik ga de Brabançonne niet zingen, want wij zijn bij De Wielewaal veel te bescheiden. Wij moeten met onze reservaten meer uitpakken. Laten zien voor welke belangrijke natuurwaarden wij opkomen.'

Hendrik heeft groot gelijk. Wij hebben de boodschap goed verstaan. Maar nu begint het nog te regenen ook. Wegwezen dus!

'De schorren aan de Notelaar kan je vanop de dijk goed overzien. Bovendien kan je al fietsend andere mooie vogelrijke gebieden, gelegen langs de Schelde of de Rupel, gaan bekijken. Inlichtingen kan je bekomen bij Afdeling Klein-Brabant. Ook deze afdeling neemt deel aan de activiteiten van de werkgroep 'Het rivierlandschap' van De Wielewaal.

Voor inlichtingen:

Afdeling Klein-Brabant 03/889 72 86
Werkgroep 'Het rivierlandschap'
015/41 41 17

van aalscholver tot zeis

Een cheque van Du Pont de Nemours

De chemie-reus DU PONT DE NEMOURS vaart al jaren een milieuvriendelijke koers. Werknemers op alle niveau's worden er voortdurend toe aangezet om produkten te ontwikkelen of processen te bedenken die minder belastend zijn voor het milieu dan de tot dan toe toegepaste.

De bedenker(s) van zo'n verbetering worden uiteraard beloond. Jaarlijks worden er zo aan diverse personeelsleden van DU PONT 'Awards' en geldbedragen toegekend. Maar de bekroonden gebruiken de gewonnen som niet ten eigen profijte. Ze worden verzocht deze te schenken aan een vereniging voor natuur- of milieubescherming naar eigen keuze.

Zo ontving Wielewaal Regio Mechelen op 29 oktober van M. Jos HUYBRECHTS van DU PONT BELGIUM te Mechelen een cheque van 100.000 F.

Jos HUYBRECHTS ontwikkelde met zijn Labo te Mechelen een nieuw polymeer dat gebruikt wordt als catalysator in de produktie van autolakken. De nieuwe verbinding is volkomen reukloos en tevens veiliger op te slaan dan de vorige. Die gaf een licht azijnachtige geur vrij wat bij de omwonenden soms wrevel veroorzaakte. Sinds het nieuwe polymeer begin 1995 in gebruik werd genomen is alle geurhinder verdwenen.

Maar niet enkel de Mechelaars profiteren van

de nieuwe vinding. Ze wordt o.m. uitgevoerd naar Du Pont fabrieken in Bonn en Birmingham waar eveneens autolakken worden vervaardigd.

De consequente zorg van DU PONT om het milieu en de creatieve oplossing om met één inspanning zowel de inventiviteit van het personeel als de inzet van een lokale natuurvereniging te belonen verdient alle lof.

Dank U Wel Du Pont !

Evenveel dank aan chemicus Jos Huybrechts om Wielewaal Regio Mechelen mee te laten delen in zijn succes. Het moet gezegd dat het enthousiasme waarmee één van zijn laboranten, Tony Van Win, over de natuur en De Wielewaal

sprekt niet vreemd zal geweest zijn aan die beslissing. Dank U Tony !

De 100.000 frank zullen we gebruiken om aan natuurontwikkeling te doen op de terreinen Den Battelaer en De Alebeemden die we onlangs van de Stad Mechelen in beheer kregen. Door het uitdiepen van een verlande rivierarm, plaggen en herstel van de waterbeheersing willen we in de buurt van het Zennegat (monding Zenne in Dijle) het oude vloeibeemdstelsel met zijn rijke flora en gevarieerde vogelbevolking terug benaderen.

Jean Kiebooms.

De laatste omarming

Ten zuiden van Leuven, op de taalgrens, ligt het 1320 ha grote Meerdaalwoud. De streek is licht heuvelachtig. Een derde van het woud bestaat uit naaldhout. Het uitzicht wordt echter bepaald door Zomereiken, Beuken en Haagbeuken. In het gebied komen bronnetjes en beekjes voor. Hierdoor voldoet het Meerdaalwoud aan de voorwaarden voor het leefgebied van de Vuursalamander.

Voor de meesten blijft de kennis van de Vuursalamander eerder beperkt tot de toevallige vondst onder een steen of stronk van een traag bewegend, glimmend, rubberachtig aanvoelend zwart beestje met opvallend gele vlekken. Het is niet de bedoeling om in mijn verhaal de Vuursalamander te beschrijven, maar wel om enkele bijzondere gegevens te vermelden. Maar even toch dit nog: de gele

vlekken zijn een waarschuwing 'pas op, ik heb een walgelijke smaak.' Dat komt doordat het hele lichaam van de vuursalamander, de poten en de staart, bedekt zijn met grote en kleine gifklieren. Deze klieren kunnen een melkachtige vloeistof afscheiden, vooral bedoeld om op de huid levende bacteriën en schimmels te doden. Het gif is voor de mens ongevaarlijk, tenzij u een tiental Vuursalamanders

zou verorberen. Dan gaat er wel wat aan de knikker zijn, hetzij door het gif, hetzij door indigestie!

Het observeren van Vuursalamanders is een veeleisend nachtwerk, want deze amfibie is nachtactief. Vooral in de eerste uren na zonsondergang en de uren vóór zonsopgang verlaat hij zijn schuilplaats, bij voorkeur bij windstil, vochtig en fris weer, boven de 6°C. In zijn klein

biotoop zoekt *Salamandra salamandra* traag bewegende prooien, zoals wormen en naaktslakken.

Alleen tijdens de voortplantingsperiode, in juli, augustus en september, zal het mannetje zijn woongebiedje tijdelijk verlaten. Hij tracht de geur van een vrouwtje op te vangen. Bij de daaropvolgende paarhouding kruipt het mannetje onder het vrouwtje en zeult haar op zijn rug rond. Hij slaat daarbij zijn voorpoten over die van het vrouwtje. Deze vuursalamandertandem zal pas uiteen gaan wanneer het vrouwtje een spermahoopje of sper-

matofoor in haar cloaca heeft opgenomen. Mannetje en vrouwtje keren dan terug naar hun respectievelijke woongebieden. Bij het vrouwtje ontwikkelen de eitjes in haar lichaam tot larven. Dit is uniek bij onze inheemse amfibieën. Als de 10 tot 50 larven voldoende ontwikkeld zijn in het moederlichaam, gaat zij het volgend voorjaar de larven in het water afzetten. In Meerdaal vond ik larven van 14 januari tot 19 juni. Bij de geboorte zijn de diertjes 2 tot 3 cm en net vóór de metamorfose 5 tot 6 cm groot. De larven zijn meestal donkerbruin en ze hebben allemaal een

kenmerkend geel vlekje aan de basis van de pootjes.

Uitzonderlijk vond ik ook lichtgele en dofwitte larven. Na 3 tot 4 maanden volgt de metamorfose. Tegen het einde van het verblijf in het water verschijnen, zij het diffuus, de lichte en donkere kleurstofconcentraties. Kort vóór, tijdens of na de metamorfose, krijgen ze de gele vlekken tekening, die bij elk individu verschillend is. De mannetjes komen vanaf nu nooit meer naar het water en de vrouwtjes alleen om larven af te zetten.

Opmerkelijk is dat in Meerdaal tot nu toe geen

larven zijn gevonden waar ze eigenlijk moesten zijn, nl. in de delen van het bos met bronnetjes en zuurstofrijke, koude beekjes. Totaal in tegenspraak met wat in de boeken staat, vond ik in het Meerdaalwoud larven in plassen op wegen, in met regenwater gevulde karrensporen en in een bospoel. Een origineel vrouwtje zette drie larven af in een met water gevulde afdrut van een paardenhoeft!

De bospoel van leven en dood

Mijn waarnemingen van trekkende Vuursalamanders gaan vanaf half maart tot half april. Ik vond zwangere vrouwtjes op 100 tot 500 m van de meest nabije voortplantingsplaats. De belangrijkste voortplantingsplaats in het Meerdaalwoud is een grote bospoel in een eikenhaagbeukencomplex. De poel is gevuld met een dikke laag rottende bladeren met bovenop 10 cm water. In de periode dat de vrouwtjes Vuursalamander naar deze poel trekken, zijn de Bruine kikkers reeds massaal aanwezig. Zowat 500 kikkers zijn op deze voortplantingsplaats heel gewoon. De voortplanting van Vuursalamanders en Bruine kikkers gebeurt dus grotendeels in dezelfde periode. De twee soorten zoeken daarbij ondiep water op, de Vuursalamander omdat het een slechte zwemmer is en de Bruine kikker omdat in ondiep water de eiklonpen vlugger ontwikkelen.

Sinds 1992 vond ik in deze poel 20 dode vrouwtjes Vuursalamander. Omdat het slechte zwimmers zijn, lag het voor de hand dat ze in dieper water waren gesukkeld en verdronken. Maar ik kon waarnemen dat de grijpgrage mannetjes Bruine kikker een belangrijke doodsoorzaak zijn. 's Nachts grijpen ze al wat beweegt, dus ook Vuursalamanders. Zo vond ik 5 mannetjes Bruine kikker in amplexus (paarhouding) met een Vuursalamander onder water. Bovendien deed ik twee waarnemingen van een kluwen Bruine kikkers rond een Vuursalamander, waarvan enkel de staart nog zichtbaar was. Voor de salamandervrouwtjes is dit water een poel van de dood. Maar ook een poel van leven, want op en tussen de bladeren zijn er elk jaar opnieuw honderden larven van de Vuursalamander. Een uitzonderlijke voortplantingsplaats dus: geen bronnen en in plaats van zuurstofrijk stromend water stil-

staand zuurstofarm verzuurd water.

Uit de aantallen verdrinken vrouwtjes Vuursalamander worden dat de populatie Vuursalamanders in dat deel van het bos vrij groot moet zijn. Uit statistische schattingen in Nederlands Limburg bleek dat er minimaal 400 Vuursalamanders

leefden op ongeveer een halve ha.

Er blijven nog vele vragen: waarom zijn er geen larven gevonden op hun typische voortplantingsplaatsen, de brongebieden met beekjes?

Leggen de vrouwtjes hun larven in één keer of in meerdere keren, en op één of op meerdere

plaatsen (denk hierbij aan de hoefafdruk met slechts drie larven)? Zijn de vrouwtjes trouw aan de voortplantingsplaats? Kunnen de vrouwtjes de afzet van de larven uitstellen bij voorjaarsdroogte? Of hangt dit enkel af van de rijpheid van de larven? Verdrinken ze soms zonder dat ze 'hulp' krijgen, of verdrinken ze alleen maar omdat ze onder water worden getrokken?

Tenslotte dit nog: het Meerdaalwoud wordt beheerd door AMINAL. Dit jaar werden karrensporen, voortplantingsplaatsen van de Vuursalamander, dichtgestort ten behoeve van de bosbouw. HYL A zal daarom de bevoegde diensten

contacteren en beheersvoorstellen uitwerken, die deze speciale bosbewoner, de vuursalamander, moeten helpen overleven.

Aanbevolen lectuur: Verspreiding van amfibieën en reptielen in Vlaanderen. Dirk Bauwens en Katja Claus. Uitgave De Wielewaal, natuurvereniging, vzw.

Guido Cattoor

Medewerker Hyla, amfibieën- en reptielenwerkgroep van De Wielewaal

Aanbevolen natuurfilms van Florent Van Opstal

Voor uw Wielewaalavonden zijn de films van Florent Van Opstal warm aanbevolen.

Florent is lid van afdeling Vaartland. Zijn films werden op diverse internationale filmfestivals bekroond.

U kan een keuze maken uit de films met een maximum speelduur van 80 minuten.

Er zijn films over amfibieën, de Bidsprinkhaan, Shetland, spinnen, enz.....

Bijzondere aanraders zijn :

"Natuurbehoud, de moeite waard" 40 minuten. Een film over het "Broek De Nayer" nabij Willebroek met prachtige opnamen van dit moeras. Planten, insecten, maar ook Visarend, Dodaars, Blauwborst, IJsvogel en vele andere vogelsoorten.

"Extramadura, land van de conquistadores" (40 minuten)

Het verleden van de streek van deze Spaanse veroveraars, de landschappen en de schitterende natuur van deze Spaanse landstreek.

"Baya California - ook hier waren er ooit Spaanse veroveraars", duur 40 minuten.

Sinds Cortez is de natuur er weinig vernoemd. De film toont op weergaloze wijze het natuurleven van dit Mexicaanse schiereiland.

Meer inlichtingen kan u krijgen van:
Florent Van Opstal
Mispelweg 21 - B-2830 Willebroek
Tel. 03/886 46 83

Help het boekenbos van Wielewaal Netevallei planten

Nee, geen bos boeken maar wel degelijk een boekenbos. Het is een initiatief van de Nederlandse Boekenclub die financiële steun geeft om een streekvreemd bos om te vormen tot een eikenbos met een gevarieerde struiklaag.

De plantdag zou doorgaan op 23 november. Maar Wilfried Wouters en 16 medeplanters waren er niet graag bij.

"Hier ligt voor ruim 105.000 F plantgoed klaar. Maar door de onverwachte sneeuwval is

nu planten onmogelijk. 1000 Zomereiken en 1600 inheemse struiken moeten ingelegd worden, zodat het plantgoed niet kan stukvriezen". Indien de volgende weken niet kan geplant worden dan moet het begin 1997 gebeuren.

Contacteer afdeling Netevallei en vraag waar en wanneer je je plantkunde kunt demonstreren en zo deze afdeling een stevige steun geven.

Wilfried Wouters
Tel. 015/24 25 73

GEZOCHT

De Spechten en Koekoeken van België (KBIN), R. Verheyen. Tweedehands. Gunter Geeraerts, tel. 013/77 74 38.

TE KOOP

Verrekijker ZEISS Dialyt 10 x 40B GA T*, 1982. Weinig gebruikt. 100% perfecte staat. Met leder etui. Vraagprijs 20.000 F. Tel. 03/666 63 68 na 18 u.

Goed om te weten

VOORAANKONDIGING ATLAS VAN DE NEDERLANDSE VLEERMUIZEN

Redactie: H.J.G.A. Limpens, K. Mostert en W. Bongers.

De Stichting Vleermuis-Onderzoek en de Vleermuiswerkgroep Nederland (VLEN) hebben in de periode 1986-1993 het Vleermuis Atlas Project (VAP) uitgevoerd. Inventariseren met batdetectors stond daarbij centraal. Het VAP heeft een schat aan nieuwe informatie opgeleverd.

De resultaten van het VAP worden gepubliceerd in de Atlas van de Nederlandse Vleermuizen. Deze atlas bevat veel nieuwe informatie over de ecologie van vleermuizen, nauwkeurige verspreidingskaarten van alle in Nederland aangetroffen soorten vleermuizen (van zowel de verspreiding in de zo-

mer als in de winter). De atlas is rijk geïllustreerd met pentekeningen, foto's en figuren.

De Atlas van de Nederlandse Vleermuizen beschrijft in enkele inleidende hoofdstukken de ontwikkeling van het vleermuisonderzoek met batdetectors, de ecologie van vleermuizen, de vliegtechniek van vleermuizen en de wijze waarop vleermuizen echolocatie gebruiken om zich te oriënteren, prooien op te sporen en te vangen. Vervolgens worden de wenselijke en mogelijke beschermingsmaatregelen voor vleermuizen besproken. Hierna volgt het kerngedeelte van de atlas: alle 21 soorten die ooit in Nederland zijn aangetroffen worden in aparte hoofdstukken behandeld. De Atlas van de Nederlandse vleermuizen is een onmiskenbaar boekwerk voor iedereen

die geïnteresseerd is in vleermuizen in het bijzonder en natuurbescherming in het algemeen.

Verschijningsdatum: maart 1997.

Prijs: 49,50 gulden.

Speciale voorintekenprijs: 44,50 gulden (tot en met 15 maart 1997).

Bestelinformatie: maak het bedrag van 7,50 gulden (administratie- en verzendkosten) over op giro 13028 t.n.v. de KN-NV Uitgeverij, Oudegracht 237, 3511 NK Utrecht. Vermeld op de overschrijving "Voorintekening Vleermuisatlas".

3 NIEUWE PUBLICATIES VAN DE STICHTING LEEFMILIEU

De Stichting Leefmilieu vzw/Kredietbank pakt uit met maar liefst 3 nieuwe publikaties. Het gaat om een nieuwe Monografie: 'Vreemde stoffen in onze voeding', een nieuw handboek: 'Bodemverontreiniging en bodemsanering' en een publikatie specifiek gericht op bedrijfsleven: 'milieu-audit'. Hiermee probeert de Stichting op haar manier een steentje bij te dragen voor een beter leefmilieu.

Monografie 'Vreemde stoffen in onze voeding'

Met haar monografieënreeks wil de Stichting Leefmilieu solide, ook voor niet-specialisten interessante basisgegevens aanreiken. In de derde en geheel geactualiseerde editie van 'Vreemde stoffen in onze voeding' zetten de professoren Massart, Deelsstra, Daenens en Van Peteghem o.a. uiteen

welke vreemde stoffen er in ons voedsel (kunnen) zitten, waar deze vandaan komen, welke de eventueel schadelijke effecten zijn en welke wetgeving er hierrond bestaat.

Praktisch: 320 blz., 975 F (780 F voor abonnees op het tijdschrift 'Leefmilieu'), uitgegeven door Stichting Leefmilieu, Antwerpen en Uitgeverij Pelckmans, Kapellen.

Handboek 'Bodemverontreiniging en bodemsanering'

De bodemvervuiling en -sanering staat tegenwoordig volop in de aandacht, maar blijft een moeilijke materie. Daarom schreven G. Ide en A. Ectors het handboek 'Bodemverontreiniging en bodemsanering'. Ze leggen in dit boek op een vlotte manier en aan de hand van vele illustraties en praktijkvoorbeelden uit hoe een bodem is samengesteld, hoe bodemvervuiling gebeurt, wat de effecten ervan zijn en hoe ze kan worden aangepakt. Ook de wetgeving komt ruim aan bod.

Praktisch: 320 blz., 1.200 F (960 F voor abonnees op het tijdschrift 'Leefmilieu'), uitgegeven door Stichting Leefmilieu, Antwerpen.

'Milieu-audit'

Met de derde editie van 'Milieu-audit' van J. Engelen, F. Houthuys, S. Onraedt, Q. Vyvey en H. Van der Veken (red.) krijgen bedrijfsleiders, milieucoördinatoren, milieuadviseurs, milieu-auditoren, bedrijfsrevisoren, mensen uit de financiële en verzekeringswereld enz. een handig hulpmiddel voor

Kolonie Grote vale vleermuizen (Foto: B. Odeur)

de uitvoering van een milieu-analyse of milieu-audit. Aan de hand van meer dan 200 vragen en toelichtingen kan men milieugebonden bedrijfsrisico's opsporen, milieuzorg in het bedrijf invoeren of een bestaand milieuzorgsysteem verder uitbouwen.

Praktisch: 136 blz., 750 F (600 F voor abonnees op het tijdschrift 'Leefmilieu') uitgegeven door Stichting Leefmilieu, Antwerpen.

LIKONA ORGANISEERT OPNIEUW EEN CONTACTDAG!

Op zaterdag 18 januari 1997 organiseert de Limburgse Koepel voor Natuurstudie (Likona) zijn jaarlijkse contactdag in het Limburgs Universitair Centrum te Diepenbeek. Volgens de traditie vergaderen de meeste werkgroepen in de voormiddag, in de namiddag staan interessante voordrachten over recent natuuronderzoek in Limburg op het programma. LIKONA is reeds een oude bekende voor vele natuurvrienden, voor de nieuwelingen toch nog een woordje uitleg. LIKONA is een samenwerkingsverband van een aantal werkgroepen die actief zijn op het vlak van bescherming van bedreigde planten- en diersoorten.

Zij inventariseren, brengen veldgegevens samen en voeren acties. Het is de bedoeling op de jaarlijkse contactdagen alle mensen die de Limburgse natuur onderzoeken, of hierin geïnteresseerd zijn, samen te brengen.

Vanaf 9 u. is iedereen welkom. Na de plenaire zitting om 9.30 u., waar het verloop van de dag wordt toegelicht, vergaderen de aparte werkgroepen. Dit jaar staat een nieuw item op het programma. Tijdens de voormiddag zullen een

aantal sprekers de gelegenheid krijgen om kort, max. 5 minuten, een interessant aspect van een onderzoek voor te stellen. Geen volledig onderzoek, eerder faits-divers, korte mededelingen. Hierdoor krijgen die mensen die opkijken tegen een uitgebreide voordracht, toch de gelegenheid hun bevindingen bekend te maken. Tijdens de middagpauze zijn er de bekende boeken- en informatiestands en wordt de nieuwste documentaire film van Martin Loeders, "Er was eens... een Kempen" vertoond.

In de namiddag worden dan de langere voordrachten gegeven over wetenschappelijk onderzoek in Limburg. Jos Beyens zal het hebben over de vissen in het Demerbekken. Terwijl Jan Gabriëls 17 jaar watervogeltellingen in de Maasvallei zal toelichten. Marc Janssen onderzocht de wereld van de spinnen op de mijnterrils. Bert Berten volgt reeds jaren de orchideeën in onze provincie en Dirk Criel zal de Das in Limburg voorstellen maar dan bekeken vanuit cultuur-historisch perspectief.

Alle LIKONA-leden, maar ook alle overige geïnteresseerden worden uitgenodigd om deel te nemen. Deze uitnodiging geldt uiteraard ook buiten de provinciegrenzen. De deelname is gratis, maar inschrijven is noodzakelijk. Indien u een warme maaltijd wenst te gebruiken, dient u hiervoor te reserveren door 300 F te storten vóór 8 januari 1997 op rekeningnummer 000-0400447-31 van het Provinciaal Natuurcentrum, Ontvangsten, met de vermelding "Contactdag 1997".

Voor inlichtingen en inschrijvingen kunt u tijdens de kantooruren terecht bij het Provinciaal Natuurcentrum, Zuivel-

markt 33 te 3500 Hasselt, tel. 011/21 02 66, fax 011/23 50 90.

LIMBURGSE PROVINCIALE NATUUR- EN MILIEUPRIJS 1996 IS VOOR HERMAN SOURBRON

In de natuur- en milieusector zijn heel wat diensten, organisaties en verenigingen actief. Vaak leveren mensen, op vrijwillige basis of beroepshalve, extra inspanningen die de Limburgse natuur en het milieu ten goede komen. Te vaak wordt ervan uitgegaan dat deze inspanningen vanzelfsprekend zijn. Een teken van waardering, onder de vorm van een Provinciale Natuur- en Milieuprijs, betekent voor deze mensen én de sector een extra stimulans. In april van dit jaar besliste de Provincieraad om jaarlijks deze prijs in te stellen. De prijs wordt toegekend aan personen die zich inzet hebben voor het behoud, de ontwikkeling of het onderzoek van de Limburgse natuur of die bijzondere inspanningen leveren of geleverd hebben ter bevordering van het leefmilieu in onze provincie.

Een deskundige jury heeft zich gebogen over de kandidaturen en een laureaat naar voren geschoven. De eerste Provinciale Natuur- en Milieuprijs werd toegekend aan Herman Sourbron, die als journalist verbonden is aan het Belang van Limburg.

Zijn journalistieke loopbaan begon ruim 30 jaar geleden. In die loopbaan als journalist zijn de natuur en het milieu steeds centrale thema's geweest. Op bescheiden schaal in het begin, maar op steeds indringender manier vanaf de jaren '70. Belangrijke feiten en evoluties uit die periode zijn onder meer het eer-

ste Jaar van het Milieu, de ontdekking van een lading zeer giftige vaten in de kanaalkom van Hasselt en de eerste pogingen van de gemeentelijke overheden om het milieu als beleidsdomein te ontginnen. Voor een reeks bijdragen over het gemeentelijk milieubeleid, krijgt hij in 1975 trouwens de Pro Civitateprijs van het Gemeentekrediet.

Zijn naam en reputatie zijn echter ook al in zeer grote mate bepaald door de berichtgeving over een dossier dat tot op de dag van vandaag het maatschappelijk en politiek debat in Limburg mee kleurt en kruidt: namelijk de aanleg van de A24, nu de Noord-Zuid Verbinding. Zijn consequente en geëngageerde aanpak maakt mee deel uit van de controverse. Herman wordt terecht de "peetvader" van de milieujournalistiek in ons land.

Het toekennen van deze prijs aan Herman Sourbron heeft in feite een dubbel doel. Hij drukt heel veel respect, dank en waardering uit voor een voorvechter van de natuur en het milieu in Limburg. Hij wil ook het vuur van de nieuwsgierigheid en van de verontwaardiging onderhouden, en op deze manier een aanmoediging zijn om kritisch te blijven doorgaan.

Belgische Libellenstudiedag:

zaterdag 8 maart 1997 in het Universitair Centrum Antwerpen (RUCA)

WAAROVER GAAT HET?

Op 8 maart 1997 stellen de Belgische libellenonderzoekers op initiatief van 'Gomphus', de Belgische libellenwerkgroep, hun werk voor op de Groenenborgercampus van het RUCA. Het programma bestaat uit twee luiken. In het faunistisch gedeelte wordt o.a. de libellenatlas voorgesteld en de Rode lijst voor Vlaanderen. In het ecologisch gedeelte komen aspecten van de populatie-ecologie (o.a. sex ratio, fenologie,...) en de gedragsecologie aan bod (o.a. het in tandem blijven bij de eileg). Dit programma is voorlopig en wie snel is kan gerust nog een mededeling komen geven. Contacteer hiervoor zo snel mogelijk de dagvoorzitter.

PRAKTISCHE INFORMATIE

De studiedag is gratis. Het onthaal is vanaf 9.30 u. in auditorium V009, de aanvang om 10.00 u. en het einde is voorzien rond 17.00 u. Het is aan te raden voor 's middags een picnic mee te brengen omdat de mogelijkheden tot uiteten in de buurt vrij beperkt zijn. We zullen zelf drank voorzien. De deelnemers krijgen alle treinkosten boven de 260 F terugbetaald.

Verdere inlichtingen bij
Robby Stocks, dagvoorzitter, Groenenborgerlaan
171, 2020 Antwerpen, tel. 03/218 04 53 overdag of
e-mail stocks@ruca.ua.ac.be

PROGRAMMA

De Rode Lijst van de Libellen van Vlaanderen
Geert De Knijf & Anny Anselin

Proposition de Liste Rouge des Libellules de Wallonie
Philippe Goffart

De Libellenatlas
Anny Anselin

Présentation du programme d'Inventaire et Surveillance de la Biodiversité (ISB) en Wallonie: objectifs, méthodes, quelques résultats
Philippe Goffart

De Opzet van een Monitoringnetwerk in Vlaanderen
Geert De Knijf

De Status van *Lestes barbarus* in België
Robby Stoks & Geert De Knijf

Een Populatie *Aeshna affinis* in België?
Tom Andries & Frank Van De Meuter

Ecologische Verschillen tussen de Kleurvormen van Vrouwtjes *Ischnura elegans*
Hans Van Gossom, Robby Stoks & Luc De Bruyn

Uitsluitingskarakteristieken van Libellen in Zure Vennen
Bart Van de Vijver, Maarten Santens, Robby Stoks & Sven De Vocht

Loodstress bij larven *Enallagma cyathigerum*
Marjan De Block & Robby Stoks

Is Mate-Guarding Adaptief in *Lestes sponsa*?
Robby Stoks

De Opwarmstrategie van Tengerale *Aeshna mixta*
Maarten Santens & Robby Stoks

Spitsroeden voor reptielen

Alle reptielen zijn in Vlaanderen beschermd. Je mag er alleen maar naar kijken, aankomen niet. Toch dragen mededelingen van vondsten van slangen vaak het bijvoegsel "doodgeslagen".

Een bijzonder schrijnend geval was het klasje uit Heist-op-den-Berg dat tijdens de uitstap van 3 oktober 1996 op de Kalmthoutse Heide enkele Levendbarende hagedissen en een juveniele Gladde slang hadden gevangen - de Gladde slang heeft al het gepotel niet overleefd. De gladde slang is in Vlaanderen een zeldzaam en bedreigd reptiel en voor Kalmthout zijn slechts enkele waarnemingen bekend.

Hyla zal de school contacteren om informatie te verstrekken.

verenigingsberichten

DERDE NATUURSTUDIEDAG VAN DE WIELEWAAL

De derde natuurstudiedag van onze vereniging gaat door op zondag 23 maart 1997.

Plaats : Cultureel Centrum A. Spinoy , Melaan, te Mechelen .

Thema : Het Rivierlandschap in Vlaanderen, bedreiging en hoop.

Programma :

- 08.45 u Inschrijving en koffie
- 09.20 u Verwelkoming
 Luc Meul, voorzitter De Wielewaal
- 09.25 H Inleiding door de dagvoorzitter
- 09.30 u "Mechelen, een landschap gevormd door 3 rivieren"
 Rudy Willockx (Wielewaal Regio Mechelen)
- 10.00 u De Schelde, een stroom vol natuur.
 Dr. P. Meire (Instituut voor Natuurbehoud)
- 10.45 u Pauze
- 11.15 u De Grensmaas
 Lic.Chr. Van Looy (Instituut voor Natuurbehoud)
- 12.00 u Otters in Vlaanderen
 Lic. K. Van Den Berghe (Instituut voor Natuurbehoud)
- 12.30 u Lunch
- 14.00 u Vogels in de IJzervallei
 Lic.K. De Vos (Instituut voor Natuurbehoud)
- 14.40 u Recente evolutie van de Aalscholver in Vlaanderen
 Lic. J.Van Wayenberghe (U.I.A.)
- 15.10 u Uitreiking Prijs Henri Franckx
- 15.20 u Pauze
- 15.45 u Libellen
 T. Andries (J.N.M.)
- 16.15 u Wielewaal regio Mechelen, 60 jaar jong.
 Lic. S. Vansteenkiste, voorzitter Wielewaal regio Mechelen
- 16.40 u Zwaluwproject
 M. Florus
- 17.00 u Slotwoord
 Luc Meul, voorzitter De Wielewaal

Prijs:

Studiedag inclusief koffie tijdens pauze : 150 F

Lunch (gevarieerde broodmaaltijd) : 250 F

Te storten vóór 15/03/1997 op rekeningnummer 230-0626349-40 van Wielewaal Mechelen met vermelding: 'Dag' of 'Dag + lunch'

UIT HET VERSLAG VAN DE RAAD VAN BEHEER VAN 31 AUGUSTUS 1996

- Johan Bloemen nam ontslag als stafmedewerker. Hij wordt in deze (voorlopig) deeltijdse functie opgevolgd door Suzy Volckaerts. Zij is o.a. verantwoordelijk voor de ledenadministratie en de fiscale attesten. Zij is telefonisch bereikbaar op het secretariaat op dinsdag, donderdag en op zaterdagvoormiddag.

- Einde augustus werd reeds 70 ha natuurgebied aangekocht door De Wielewaal. De reservatenverwerving van onze vereniging blijft een erg grote financiële inspanning vragen van de afdelingen.

- De Wielewaal ontving 300.000 F uit de nalatenschap van mevr. Warmoes. Dit legaat wordt aangewend om de reservatenverwerving via de natuureducatieve centra van Land van Waas-Noord en Zuid-Limburg te ondersteunen.

- In de Kevie werd door De Wielewaal samen met de familie Nijssen een boerderij aangekocht. Een deel van de boerderij wordt ingericht als natuureducatief centrum.

UIT HET VERSLAG VAN DE RAAD VAN BEHEER VAN 19 OKTOBER 1996

- De Wielewaal engageerde vanaf 1 oktober Jack Windig als wetenschappelijk medewerker. Hij volgt ons Zwaluwproject verder op, verwerkt de gegevens en schrijft het eindrapport.

- Van landbouwers overal in Vlaanderen ontvingen we duizenden meldingen van broedgevallen van Boerenzwaluwen. Met onze dank voor de constructieve medewerking !

- De Wielewaal en Natuurreservaten organiseren op 4 en 5 oktober 1997 samen de Vogelkijkdagen.

Luc Meul

VOOR EEN WINTERAVOND IN DE AFDELING

Dia-reportages in overvloeiprojectie met commentaar en muzikale begeleiding:

- **Shetland**, een natuurlijke keuze: land en volk, prachtige zeevogelkolonies, archeologische overblijfselen, zeehonden, Otters.
- **Noorwegen**, van Oslo tot de Lofoten: besneeuwde berglandschappen, musea in en rond Oslo, staafkerken, plantengroei van de fjells, vogelrotsen langs de kust, Potvissen in het hoge noorden.
- **Joegoslavië**, de grote meren en Montenegro: flora en fauna langs de grote meren, oude kloosters en kerken, prachtige berglandschappen, cultuursteden, oude ooievaarsdorpen langs de Savarivier.
- **Ivoorkust**, een ander Afrika: het land en zijn bewoners, Afrikaanse markten, oude ambachten, beelden van de laatste maagdelijke regenwouden in West-Afrika.
- **Het coulissenpad in Mol-Sluis**, natuur en poëzie, een reeks opnamen in een oud kempens cultuurlandschap, poëzie in de natuur, begeleid door poëzie in dichtvorm. Een reeks die alleen maar mooi wil zijn.

Voor publiciteitsdoeleinden is voor elke diareeks een affiche, een samenvatting en achtergrondinformatie verkrijgbaar.

Info: Stef Smet, Diepestraat 15, 2400 Mol, tel. 014/31 02 67.

BEHAAG... NATUURLIJK 1996

Onder deze naam organiseerden de Wielewaalafdelingen Rupelstreek, Antwerpen-Zuid, Klein-Brabant en Vaartland in samenwerking met de milieुरaden en de gemeentebesturen van de deelnemende gemeenten in het voorbije najaar een haagplantactie.

De gemeenten Boom, Hemiksem, Niel, Rumst, Schelle, Aartselaar, Edegem, Hove, Lint, Mortsel, Bornem, Puurs, St.-Amands en Willebroek sloegen de handen in elkaar en zorgden met z'n allen voor een massale verkoop van inheemse haagplanten. Alle inwoners van deze gemeenten konden tegen zeer lage prijzen streekeigen haagplanten aankopen.

De gemeenten uit afdeling Rupelstreek waren met deze actie niet aan hun proefstuk toe: voor initiatiefnemer en Wielewaalvoorzitter Erik De Keersmaecker was het reeds de derde keer dat hij in zijn regio een haagplantactie organiseerde. Vorig jaar behaalde hij trouwens de prijs van het Fonds Henri Franckx, die vanaf 1995 jaarlijks wordt uitgereikt aan het meest verdienstelijke Wielewaalproject ter promotie van de natuurvereniging.

Door streekeigen hagen en houtkanten aan te planten helpen we de natuur in onze eigen contreien te behouden en zich beter te ontwikkelen. Natuurbehoud is trouwens één van de 3 pijlers waarop de Wielewaalwerking gebaseerd is: een belangrijke factor in ons Vlaanderen, waar door wegebouw, verkavelingen,... heel wat natuur verdwijnt of dreigt te verdwijnen. De aangeplante heggen en hagen kunnen groene linten of kleine bosjes vormen, de zogenaamde KLE of kleine landschapselementen: een ideaal leefgebied voor vogels en andere dieren, dat ook in kleinere privé-tuinen zijn nut bewijst.

Vele inwoners van de 14 deelnemende gemeenten hebben het belang van een haagplantactie begrepen en konden tevens het aangename (zeer lage kostprijs van het plantgoed) aan het nuttige paren. In totaal werden 4002 pakketten verkocht, goed voor 80.573 planten of circa 30 km hagen. Het totaalgetal omhelst de samengestelde pakketten en het nieuwe aanbod vanaf dit jaar, de knotwilgpoten. Hiervan werden 498 stuks verkocht. De samengestelde pakketten, nl. houtkanten, houtkanten voor natte gronden, geschoren hagen en bloesem- en bessenhagen bestonden telkens uit 24 planten (4 per plantensoort) en werden verkocht aan 300 F. In de haagbeukenhaag zaten 25 planten aan 450 F en het vogelbosje met 12 planten (2 per plantensoort) kostte 160 F. Al deze pakketten samen vertegenwoordigen een aantal van 3504.

Naast promotie van de actie via de gemeentelijke info-kranten en de regionale pers, werd er ook een speciale campagne gevoerd naar de gemeentebesturen zelf, de landbouwers en bedrijven om hagen, houtkanten en knotwilgen in open ruimten en op bedrijfsterreinen aan te planten. In verschillende gemeenten was de respons hierop zeer goed.

Vrijdag 22 november 1996: de boomkwekers Wuyts uit Londerzeel en Van der Auwera uit Aartselaar waren de hele dag druk doende om de verschillende gemeenten uit de vier regio's van plantgoed te voorzien. Enkele Wielewalers namen een dagje vrij om ook de knotwilgpoten op de juiste bestemmingen te brengen. Hieraan was heel wat werk voorafgegaan. Een aantal stoere kerels besteedden hun vrije 11 novembermaandag aan het knotten van wilgen in Bornem.

Zaterdagmiddag 23 november, Dag van de Natuur, konden de bestelde pakketten door de inwoners afgehaald worden. Wielewalers van dienst, milieuraadsleden en andere behulpzame vrijwilligers hadden de hele voormiddag intens gezwoegd om de pakketten samengesteld te krijgen. Bij de bestelling kregen de mensen een verzorgde en overzichtelijke plantbrochure met duidelijke planttips, snoeimethodes en soorten-

beschrijving. Om de planten van de gemengde pakketten te herkennen werd een zoekkaart bij het pakket gevoegd of een benoeming aangebracht per plantensoort. In verschillende gemeenten behoorde ook een folder van de plaatselijke Wielewaalafdeling tot het informatiepakket.

De haagplantactie heeft duidelijk zijn nu bewezen. Uiteraard was deze actie niet mogelijk zonder de hulp van heel wat mensen. Namens De Wielewaal een welgemeend dankuwel aan de gemeentebesturen, de Schepenen van Leefmilieu, de gemeentelijke groenen milieudiensten, de milieuraden en alle vrijwilligers (vooral Wielewalers) die dit initiatief tot een succes hebben laten uitgroeien.

We hopen dat mede door deze actie heel wat mensen de inspanningen van De Wielewaal zullen waarderen en dat kunnen zij door overtuigde leden te worden van de natuurvereniging De Wielewaal!

Ria Thys

Tyto pas op voor auto

Op initiatief van Eric De Keersmaecker werden door de Wielewaalafdelingen Vaartland en Rupelstreek de jongste vijf jaar 26 kerkuilbakken met inlooppijp geplaatst.

Voorlopig zonder veel resultaat. Van drie paartjes is de nestplaats gekend. Wachten dus tot nieuwe paartjes zich laten verleiden door de comfortabele nestbakken.

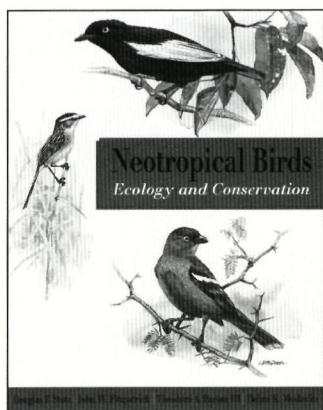
Volgens Eric werd de laatste jaren vastgesteld dat de voornaamste doodsoorzaak van de Kerkuil de auto is.

"Door het wegbermbesluit zijn er terug heel wat muizen in de bermen - een Kerkuil weet dat ook en jaagt laag vliegend boven en langs de bermen, al te vaak met dodelijk gevolg.

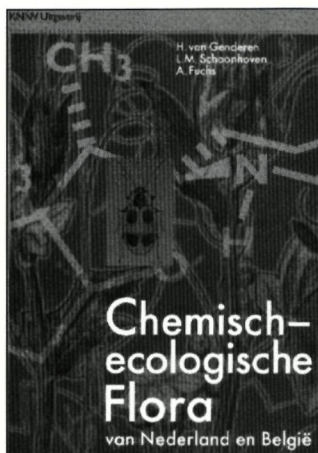
- Aspinall S.; 1996; Status and conservation of the breeding birds of the United Arab Emirates; Hobby Publ.; 177 blz.; 850,-
- Kirk W.D.J.; 1996; Thrips; Richmond Publ. Co; 70 blz.; 595,-
- Langenhoff V.; 1996; Wegwijzer voor aankomende vogelaars; Scheffers; 176 blz.; 798,-
- Van Gorp V. - Reisverslagen:
 - Argentina - 1994 - 295,-
 - Madagascar - 1996 - 295,-
 - Mauritius & Réunion - 1995 - 295,-
 - Sabah in East Malaysia - 1996 - 295,-
 - Ecuador and the Galapagos Islands - 1993 - 295,-
 - China - 1995 - 295,-
 - Zimbabwe - 1995 - 395,-
 - Zuid-Afrika - 1995 - 295,-
- Green C.; 1996; Birding Ecuador; C. Green; 215 blz.; 1.295,-
- Lefebvre Br. V. & Van Ooijen P.; 1988; Verspreidingsatlas van de Nederlandse spinnendoders (Hymenoptera: pompilidae) - Nederlandse faunistische mededelingen; Eis; 95 blz.; 395,-
- Lefebvre Br. V.; 1979; Verspreidingsatlas van 64 soorten Nederlandse graafwespen (Hymenoptera: sphecidae P.P.) - Nederlandse faunistische mededelingen 2; Eis; 95 blz.; 395,-
- Klausnitzer B.; 1996; Die Larven der Käfer Mitteleuropas - Band 3 - Polyphaga deel 2; Goecke & Evers; 336 blz. 3.850,-
- Heinzel H., Fitter R., Parslow J.; 1995; Birds of Britain & Europe with North Africa & the Middle East - Completely new edition; 384 blz.; 550,-
- Waller G.; 1996; Sealife - a complete guide to the marine environment; GMB; 504 blz.; 1.595,-
- Barth F.G.; 1985; Insects and flowers - the biology of a partnership; Princeton University Press; 297 blz.; 2.195,-
- Stresemann E.; 1994; Eskursionsfauna von Deutschland - 4 delen; Gustav Fischer; 2.046 blz.; 1.395,-/deel
- Scheuchel E.; 1996; Illustrierte Bestimmungstabellen der Wildbienen Deutschlands und Österreichs - Band II: Megachilidae - Melittidae; Scheuchel; 116 blz.; 1.150,-
- Clarke T. & Collins D.; 1996; A birdwatchers' guide to the Canary Islands; Birdwatchers' guides; 110 blz.; 595,-
- Hyam R. & Pankhurst R.; 1995; Plants and their names, a concise dictionary; Oxford; 545 blz.; 795,-
- Van Genderen H., Schoonhoven L.M., Fuchs A.; 1996; Chemisch - ecologische flora van Nederland en België; KNNV; 298 blz.; 1.550,-
- WM 217; 1996; 33 koperwieken ZW 4, vogeltrek in het binnenland; KNNV; 127 blz., 495,-
- Dejonckheere W., Steurbaut W.; 1996; Pesticiden: gebruik en milieurisico's; Stichting leefmilieu; 287 blz.; 975,-
- Pignatti S., Flora d'Italia (box van 3 volumes); Edagricole; 9.395,-
- Bauer H.-G. & Berthold P.; 1996; Die Brutvögel Mitteleuropas - Bestand und Gefährdung; Aula - Verlag; 715 blz.; 2.150,-
- Pätzold R.; 1994; Die Lerchen der Welt; Westarp Wissenschaften; 233 blz.; 1.195,-
- Statief Swarovski; 7.695,-
- Brooks R. 1996; Lesbos update spring '96; Brookside Publishing; 13 blz.; 200,-
- Bährmann R. & Müller H.J.; 1995; Bestimmung Wirbelloser Tiere; G. Fisher Verlag; 362 blz.; 1.395,-
- Porter R.F., Christensen S., Schiermacker & Hansen P.; 1996; Field Guide to the birds of the Middle East; T & Ad Poyser; 460 blz.; 1.695,-
- Dudley S., Benton T., Fraser P., Ryan J.; 1996; Rare Birds day by day; T & Ad Poyser; 392 blz.; 1.450,-
- Feduccia A.; 1996; The origin and evolution of birds; Yale University Press; 420 blz.; 2.750,-
- Stotz D. F., Fitzpatrick J.W., Parker III T.A., Moskovits D.K.; 1996; Neotropical birds - ecology and conservation; Un. of Chicago Press; 481 blz.; 1.995,-
- Griffiths R.A.; 1996; Newts and salamanders of Europe; T & Ad Poyser; 188 blz.; 1.395,-
- Den Boumeester D.W.K.; 1996; Eurorchis nr. 8; 90 blz.; 495,-
- Gradstein S.R. & Van Melick H.M.H.; 1996; De Nederlandse levermossen en hauwmossen; KNNV; 366 blz., 1.450,-
- Van den Berg A. & Lafontaine D.; 1996; Where to watch birds in Holland, Belgium and Northern France, Hamlyn; 216 blz.; 950,-
- Genaust H.; 1996; Etymologisches Wörterbuch der botanischen Pflanzennamen; Birkhäuser Verlag; 701 blz.; 5.795,-
- Altringham J.D.; 1996; Bats: Biology and behaviour; O.U.P.; 262 blz., 1.950,-
- Castroviejo S. e.a.; 1986; Flora Iberica - Plantas vasculares de la Peninsula Iberica e Islas baleares; Real Jardin Botanico Madrid; 5.695,- per set van 4 volumes
- Wheatley N.; 1996; Where to watch birds in Asia; Helm; 463 blz.; 950,-
- Staatsbosbeheer, dienstvak terreinbeheer, natuurwetenschappelijk archief; Inventarisatieatlas voor flora en fauna van Nederland - 2e druk; Staatsbosbeheer; 895,-
- Rourke J.P.; 1996; Wild Flowers of South Africa; Struik; 127 blz.; 995,-
- Mackinnon J., Hicks N.; 1996; Photographic guide to the birds of China including Hong Kong; New Holland; 144 blz.; 550,-
- Beebe T.J.C.; 1996; Ecology and conservation of amphibians; Chapman & Hall; 214 blz.; 1.795,-
- Hayward P., Nelson - Smith T., Shields C.; 1996; Collins pocket guide to the sea shore of Britain & Northern Europe; Harper Collins; 352 blz.; 750,-
- De Laet J.; 1996; De roodborst dichtbij en ver weg; VUB Press; 119 blz.; 450,-
- Davidson N. & Rothwell P.; 1993; Disturbance to waterfowl on estuaries; Wader Study Group; 106 blz.; 300,-
- Piersma T. & Davidson N.; 1992; The migration of knots; Wader Study Group; 209 blz.; 409,-
- Wolf H.; 1972; Insecta Helvetica: Fauna 5: Hymenoptera - pompilidae; Insecta helvetica; 176 blz.; 895,-
- Allan B. & Woods P.; 1993; Wild orchids of Scotland; Royal Botanic Garden Edinburgh; 135 blz.; 1.250,-
- Young M.; 1997; The natural history of moths; T & Ad Poyser; 271 blz.; 1.450,-
- Klein E. & Kerschbaumsteiner H.; 1996; Die Orchideen der Steiermark; Landesmuseum Joanneum; 148 blz.; 695,-
- Blume D.; 1996; Schwarzspecht, Grauspecht, Grünspecht, Westarp Wissenschaften; 111 blz.; 995,-
- LNVL; 1996; Die Säugetiere, Amphibien und Reptilien Luxemburgs; Lëtzebuerger Natur a Vulleschützliga; 97 blz.; 430,-
- Bestian A. & H.-V.; 1996; Das Braunkehlchen; Aula - Verlag; 136 blz.; 995,-
- De Knijf G. & Anselin A.; 1996; Een gedocumenteerde rode lijst van de libellen van Vlaanderen; Instituut voor natuurbehoud; 190 blz.; 500,-
- Maes D. & Van Dijck H.; 1996; Een gedocumenteerde rode lijst van de dagvlinders van Vlaanderen; Instituut voor natuurbehoud; 154 blz.; 500,-
- Desender K., Maes D., Maelfait J.-P., Van Kerckvoorde M.; 1995; Een gedocumenteerde rode lijst van de zandloopkevers en loopkevers van Vlaanderen; Instituut voor natuurbehoud; 208 blz.; 500,-

1.250,-

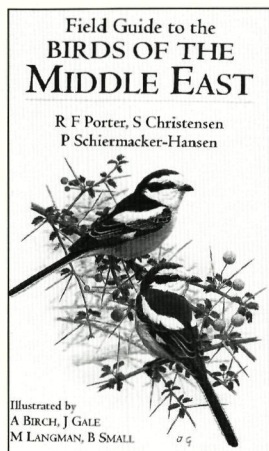
1.995,-

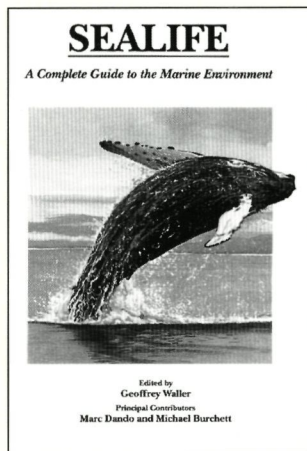
1.550,-

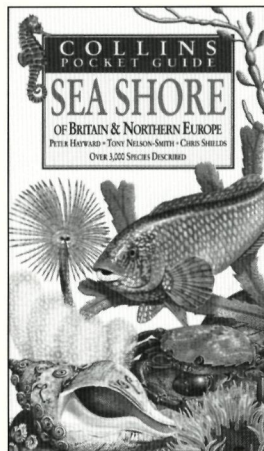
1.450,-

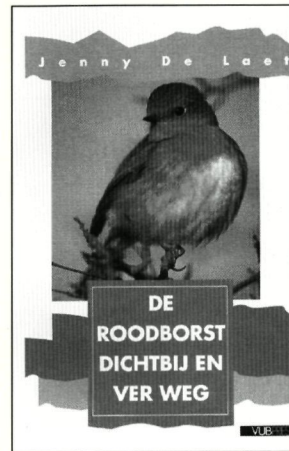
1.695,-

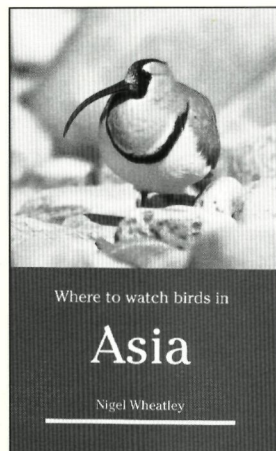
1.595,-

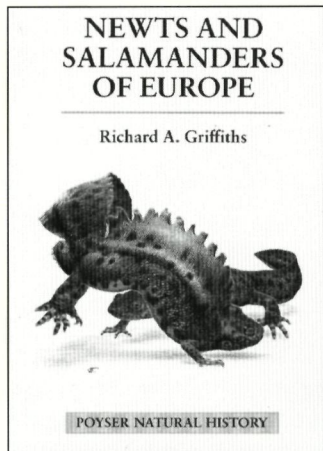
750,-

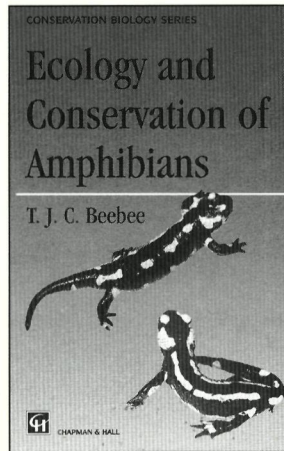
450,-

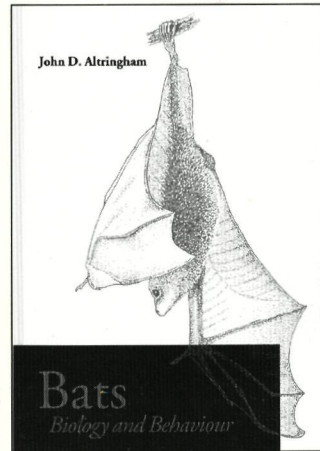
950,-

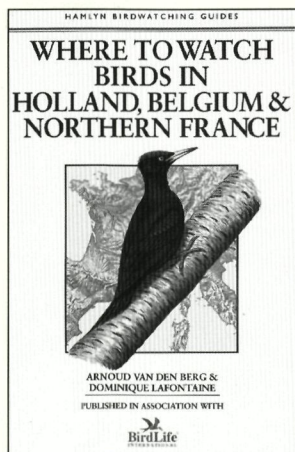
1.395,-

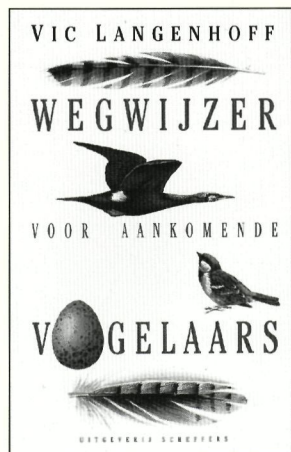
1.795,-

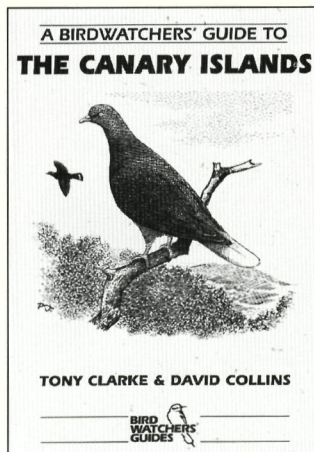
1.950,-

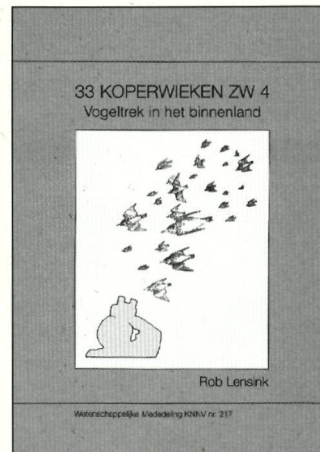
950,-

798,-

595,-

495,-

DAG VAN HET RIVIERLANDSCHAP:

ZATERDAG 25 JANUARI 1997

Thema: Natuurbeheer

Nauwelijks vier maanden na de eerste Dag van het Rivierlandschap slaan de Wielewaalafdelingen Klein-Brabant, regio Lier, regio Mechelen, Netevallei, Rupelstreek, Vaartland en Zemst opnieuw de handen in elkaar voor de organisatie van de Tweede Dag van het Rivierlandschap.

In september 1996 konden natuurliefhebbers kennismaken met de natuur langs Grote Nete, Dijle, Rupel en Schelde.

Op zaterdag 25 januari staat het natuurbeheer centraal. De laatste decennia is het natuurbeheer immers een belangrijke plaats gaan innemen in de werking van de verschillende Wielewaalafdelingen. Dit natuurbeheer is meestal een voortzetting van eeuwenoude kleinschalige landbouwmethoden: maaien, kappen en knotten.

Het instandhouden van het kleinschalig rivierlandschap dat doorsneden wordt met hagen, houtkanten en knobomenrijen is een duidelijk engagement van de natuurbehoudsbeweging. Diverse aankoopprojecten werden opgestart. Op andere plaatsen werden beheersovereenkomsten afgesloten.

Voor de knolwilgenacties, het onderhoud van hagen en houtkanten, het maaien van rietlanden kunnen we gelukkig rekenen op de medewerking van jeugdverenigingen en socio-culturele verenigingen. Ook het feit dat steeds meer gemeentebesturen deze acties financieel ondersteunen via subsidiereglementen is een stevige stimulans voor enkele dagen noeste arbeid.

Voor de leden van de verschillende Wielewaalafdelingen is deze natuurbeheersdag tevens een prima kans om kennis te maken met het natuurbeheer.

Actief meewerken kan natuurlijk ook, iedereen is welkom op een van de diverse afspraakplaatsen.

Zuidelijk Eiland aan het Sas van Wintam

De natte weilanden aan het Sas van Wintam worden doorsneden door verschillende knolwilgenrijen, die echter dringend aan een knobbeurt toe zijn.

Wielewaalafdelingen Klein-Brabant, Rupelstreek en Vaartland organiseren een gezamenlijke knobactie.

Afspraak: Oud Sas van Wintam (bereikbaar via de weg tussen het Kanaal en de Rupel of via het veer Niel-Wintam) van 10.00 u. tot 16.00 u. Tijdens de middag wordt er gezorgd voor warme soep en boterhammen.

Info: Erik De Keersmaecker, tel. 03/887 13 72.

De Steenput Kessel

De Steenput is een oude Nete-meander die vorig jaar door Wielewaal regio Lier werd aangekocht.

Natuurbeheer: kappen van de wilgenopslag.

Afspraak: Kerk Kessel 13.30 u.

Info: Marc Vermijlen, tel. 03/481 94 79

Vallei van de Grote Nete

Door het reservatenproject van Wielewaal Netevallei werd in de benedenloop van de Vallei van de Grote Nete reeds meer dan 25 ha natuurgebied aangekocht.

Natuurbeheer: riet maaien, wilgen kappen

Afspraak: Kerk Hallaar 9.00 u.

Info: Wilfried Wouters, tel. 015/24 25 73

Controle en herstellingen bosuilnesten in de Mechelse regio

Naast het traditionele natuurbeheer, is de controle en het herstellen van nestkasten voor Bosuil, Steenuil en Kerkuil een winteractiviteit.

Wie kennis wil maken met deze tak van het natuurbeheer, komt tegen 9.00 u. aan de uitgang van het station van Mechelen. Einde: omstreeks 12.30 u.

Info: Wielewaal regio Mechelen, Steven Van Steenkiste, tel. 016/65 02 27

Wielewaal Zemst: Jeanne Peeters, tel. 015/61 20 86

Meer info over de Dag van het Rivierlandschap:

Erik De Keersmaecker, tel. 03/887 13 72 of

Rudy Willockx, tel. 015/41 41 17

IS UW
LIDMAATSCHAP REEDS
HERNIEUWD?

STAP TERUG MEE
IN DE BOOT!

